

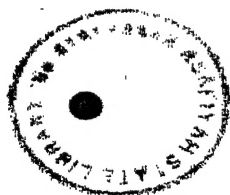
వీరేశలింగం ప్రహసనాలు

ప్రజాశక్తి బుక్

అమ్మలూరి

తూర్పు గోదావరి

[కందుకూరి వీరేశలింగం పంతులుగారి 25 వ వర్ణతి
సంకలనంలో ప్రదర్శనయోగ్యంగా సవరించబడి, హితకారిణి
సమాజ ధర్మకర్తల అనుమతితో ముద్రించబడ్డాయి.]

ఆంధ్ర అభ్యుదయ రచయితల సంఘం
గవర్నరు పేట : : బె. జి. వా. శ.

★

విషయసూచిక

1. మునిసిపల్ నాటకము	1
2. వినోదకరంగిణి	18
3. జమాబందీ	28
4. గొట్టాలమ్మ సభ	34
5. శకునాలు	37
6. శకుపోషణము	41

ప్రచురితము
జనవరి 1928

ము ని సి ప ల్ నా ట కం

ప్రథమాంకం

ప్రథమ రంగం

(బుచ్చయ్యపంతులుగారి చావడి)

[కమిషనర్లు బుచ్చయ్యపంతులుగారును, గున్నయ్యనాయుడుగారును, పోమిశెట్టి గారును, ఖదర్ సాహెబ్ గారును ప్రవేశిస్తున్నారు]

బుచ్చ :—నాయుడుగారూ : ఇప్పుడు మన మునిసిపాలిటీస్థితి ఏమీ బాగుండలేదు. అంశా కొత్త కొత్తవాళ్ళు, అప్రయోజకులు కమిషనర్ హోదాకు వచ్చారు. వాళ్ళకు నాలుగు రబ్బులు ఏరుకోవడమూ చేతగాదు. ఏరుకునేవాళ్ళనుచూస్తే ఓర్వనూలేదు :

గున్న :—టౌనయ్యా, వీళ్లమూలంగా మనమంటి వాళ్ళం నెలకు నాల్గరాళ్ళు తంటాలు వడుతూ ఉన్నాముకాని పెద్దమనుష్యులుగా ఉండేవాళ్ళకి చిల్లిగవ్వ చొరకడంలేదు.

పోమి :—ఇది మహాఅన్యాయంగా ఉంది : మనమందరంవేరీ ఏదోరకంగా యీ కొత్త వాళ్ళను వదుల్చుకుంటేనేగాని మన మర్యాద దక్కదు. పూర్వం కొద్దిగానో గొప్ప గానో లాభం పొందని కమిషనర్లు ఒకరూలేరు. నామట్టుకు నాకు యావరేజిమీద నెలకు ముప్పైరూపాయలు కళ్ళబడేవి.

ఖదర్ :—మీకి ఏమిదొరికేదోకాని మాకి పావలా చేడాకంటే యెప్పుడూ ఎక్కువ చేతులో పడలేదే. అప్పుడూ మీరే అంశా దోచుకునేవోళ్ళు :

బుచ్చ :—సాహెబుగారూ : మనలోమనం దొమ్ములాదడం మంచిదికాదు. మనం యెంత తిన్నా తిన్నవాళ్ళమే : మనమందరం ఏకంగావుంటే ఇదివరకు విస్తారం దొరక్కపోయినా యిక దొరుకుతుంది.

ఖదర్ :—అరే : నేను ఏమీ అన్నానయ్యా : నాకి నెలకి పదిరూపాయలిస్తానని రస్తావేజా రాసీఇయ్యి. నేను ఎందులో రప్పల్ చెయ్యమంటే ఆందులో రప్పల్ చేస్తాన్.

బుచ్చు :—నరి, నరి, ఇందులో దస్తావేజులు, దస్తూర్ చేయదమూకూదానా ! కాస్త కాగితముక్క మన విరోధుల చేతుల్లోపడితే వాళ్ళు మనకొంప తీసేస్తారు.

గున్న :—బాబా : అన్నతర్వాత లేనవచ్చును గనుక మనం వేయిమూలలు చెప్పి వచ్చునుగాని, కాగితమీద ఒక్కఅక్షరం యెక్కించరాదు. అది వాళ్ళచేతుల్లో చిక్కించుకుంటే గొంతు వట్టుకుంటుంది :

ఖద :—నరి, నరి, లేవచ్చు : మీరంతాయేకమై దబ్బుచొట్టడం మొదలుపెట్టి మానెత్తికే షేదరాయచాటికి పిపాలేస్తూ ఉండారే. దస్తావేజు లేకపోతే ఎట్లా సమ్మకం కుదురుతుంది ? కావలిస్తే దస్తూరిమాత్రం లేదనామా : మీ దస్తూరిని నాకు దస్తావేజు రాసివ్వండి. మీకంతగా మాటనట్టిమాటంటే యీ దస్తూరి మీదీకాదని ప్రమాణం చేసి, వాళ్ళుఅమ్మె యిస్తానోలేవో చూద్దుకుగాని : ఎందుకయ్యా పీఠేకలి : మొన్న హెడ్ గుమాస్తాగార్ని చూచి వస్తుండంటే మనమందరం ప్రత్యక్షంగా ఎరిగించానో దస్తూరి అతనిదికాదని చొక్కటాకిని పలకలేమా : అప్పుడు, నిజం చెప్పినవాళ్ళమాటే అబద్ధం అయిందాలేదా : ఇందులోనూ అంతే అవుతుంది. రాసే యియ్యండి.

బుచ్చు :—మీకు వేయి శలాంతు. మీరు కలిసినప్పినా రాకపోయినా కాగితం ముక్క మీద ఒక్క అక్షరం రాయను.

ఖద :—మీకీ దబ్బా ఇప్పిస్తామని యంతగా చెప్తావుందారే గనక మీకో చేరుతూవుండా. ఈ ఆరుగురే తగాదాలో నాకీ ఏమీ యిస్తారే :

గున్న :—ఈ కొత్తవాళ్ళ అర్థంరాకపోతే మనకు పాతికరూపాయలు తక్కువగాకుండా వస్తవి. ఇందులో మన శక్తి చూపించాలి.

ఖద :—ఒక్క చెప్పిని నెగ్గుతాం : అరే. సర్కార్ స్తలం కలుపుకున్నారన్నా, ఫది గజాల్ వీధి ఉండప్పుడు అందులో నాల్గుగజాల్ పోతే ఎవరికీ యిబ్బందిలేదని వాదింపం. ఎందుకయ్యా అంత వెడల్పువీధీ ? చాక్కడికీ వీధి హరుగజాల్ వెడల్పుంటుందిగా ! వీధి మనపూర్వే నాల్గుగజాల్ వెడల్పుబండి వక్కటి చూపించు :

బుచ్చు :—సా హెబ్ గారు ! ఇందులో మనమంతా ఒక్కటాకిని పలకాలిమమండి : ఏమయ్యా మనవాళ్ళు ఏడుగురువుండగా మనం నలుగురం మాత్రమే కనబడుతున్నాం. వాళ్ళు రాలేదేం ?

సోమి :—వాళ్ళ పూచీ నాది. ఎట్లా పలికించమంటే ఆక్షా పలికిస్తాను. వాళ్ళతో ఏమీ చెప్పమన్నారో చెప్పండి. మన విరోధులెప్పుడూ మీటింగుకురావు. మన మందరం మీటింగుకు వెళ్ళితే రేపు మెజారిటీ మనదే అవుతుంది.

గున్న :—భేష్ ! వంతులుగానూ, వీధి అరుగులవిషయమై యాభై రూపాయలకు తక్కువైతే వీల్లేకని ఖచ్చితంగా యీ రాత్రి జేరమాడి సొమ్ము చేతుల్లో వేయించుకోండి. రేపు మీటింగునుంచి వచ్చేటప్పుడు యీ దారినే వచ్చి సొమ్ము పంచుకుందాం.

సోమి :—అప్పుడే తొందరపడకండి. మునుపటికాలంలో మేము ఎందరికో వువకారం చేసి, వాళ్ళను బాగుచేశాం; మేమూ బాగుపడ్డాం. వెనక మా యిల్లు కట్టించుకున్నప్పుడు చేతిది బమ్మిడి ఖర్చయిందటండి. మునిసిపల్ సొమ్ములోనుంచి పదిరూపాయలు ఖర్చుపెడితే యిందులో యెనడి తాతసొమ్ము పదిపోయింది? ఒక్కవీధిని తూము కట్టించవలసివస్తే, కావలసిన దానికి నాలుగురెట్లు యెక్కువచేసి, బజారు ధరకంటే రెండింతలు ఖరీదు ఎక్కువ పుచ్చుకొని తెల్లవారేవరకు ఒక్కొక్కయింటిగోడలు రేవదీయించేవాణ్ని. దొరలు ధర్మాత్ములు గనక, వాళ్ళకు యీ మాయలూ, మర్కాలూ తెలిసేవికావు !

బుచ్చ :—మీరు, వెనక దీపాలు పెట్టించేవారుకదా ! అందులో ఏమాత్రం మిగిలేదండి :

సోమి :—అందులో దీపం వక్కింటికి కనీసం రూపాయిపైగా మిగిలేది. ఇదిగాక యెన మందుగుర్రం నొబ్బల్లి ఎప్పుడూ మనయింట్లో పనిచేస్తుండేవారు. కమిషనర్లందరికీ యింటి దీపాల్లోకి చదురు యిండులోనుంచే సప్లయచేసేవాణ్ని.

గున్న :—సరే. వెనకటి మాటలెందుకుగాని, మొన్న వారి స్థలానికి అవరణపు గోడ సంగతి ఏమైంది ? అందులో మనకు యేభై రూపాయలన్నా దొరుకుతాయా ?

సోమి :—అంతమట్టుకు దొరకొచ్చు. మనపూర్ణో భాగ్యలాలు చాలా ఉన్నాయి. ఏమైనా పెద్దమొత్తాలు దొరికితే యిటువంటివాటిల్లోనే.

గున్న :—మీ రోడ్డు కంట్రాక్టులో ఏమి దొరుకుతూఉన్నదండి ?

బుచ్చ :—ఇప్పుడు రేట్లు తక్కువైనాయి దనక కంట్రాక్టుదాద్లు మాటికి పదిరూపాయల కంటే ఎక్కువ యివ్వడంలేదు. అవికూడా దొరక్కండా యీ కొత్త కమిషనర్లు వసులన్నీ తమలో వారిచేతనే చేయించడానికి రిజల్యూషన్లు చేయిస్తూ ఉన్నారు. అక్కడికి మేనేజరు మనవాడు గనక, వాళ్ళు మీటింగుకు రానప్పుడు ఒకటి, ఆరారోడ్ల శురమ్మత్తులు మనమీద పెడుతుంటారు. అరుగో ! వెంకట్రావు వస్తున్నారు. ఇప్పుడు మాట్లాడుకోకూడదు. రేపు మళ్ళీ యిక్కడే మీటాదాం. (అవి చెప్పుతున్నారు.)

ద్వితీయ రంగం

ము ని ని ప ల్ న త

[బైను బ్రెవీడెంటుగారు, మదనయ్యగారు, నాగభూషణరావుగారు, బుచ్చయ్య పంతులుగారు, గున్నయ్యనాయుడుగారు, సోమశెట్టిగారు, భదర్ సాహెబ్ గారు మొదలైన కమీషనర్లు ప్రవేశిస్తున్నారు.]

బుచ్చ :—మేనేబరుగారు : కామిశెట్టివీధి అరుగురి అక్తి ముందుగా తీయండి.

మేనే :—అదే పైనవున్నదిగాని దానిలో యింకా కొంచెం తగాదాకన్నది. పై మీటింగుకి విలుపుచెయ్యాలి.

మద :—ఈ మీటింగులోనే పరిష్కారం కానియ్యండి. ఆ యింట్లో నేను వెనుక కాపుర ముండేవాణ్ణి. ఆ సంగతి నాకు బాగా తెలుసు.

గున్న :—అలాగైతే తియ్యండి : మేమందరంకూడా ఎరుగుదుము. అందరూ ఎరిగిన వారున్నప్పుడే యిదిపరిష్కారం కావాలి.

మేనే :—ఇందులో దస్తావేజులూ అవీచూడాలి. తొందరపడతారే :

బుచ్చ :—(సోమిశెట్టిగారికో రహస్యంగా) ఇందులో మేనేబరుగారి చేతులోపడేది యింకా పక్కేను. అందుకే యీ అభ్యంతరం. అమూడాకొడుకు యిచ్చేదంతా నిన్ననే ఎందుకిచ్చాడుకాదు :

సోమి :—(రహస్యంగా) చిన్ననే యిస్తానని పొమ్ము తీసుకు వెళ్ళాడు. కాని బేరం సాపాదించిందికాదు, వదిలూపాయలకు ఒప్పుకోలేదాయన.

మద :—దస్తావేజుల వ్యంగతి నాకుతెలుసు, తియ్యండి.

సోమి :—నాకూ తెలుసుగా తియ్యండి.

మేనే :—చిత్తం : మనకందరికీ అభ్యంతరంలేకపోతే తీస్తాను. అవునోయి నీ స్థలం వెదల్పెంత :

కామి :—వదిగజాలంది :

బుచ్చ :—వీకంతా బాగుగా జ్ఞాపకమున్నదో లేదో : జ్ఞాపకం లేదని చెప్పు :

సోమి :—తీస్తావేజుచూచి చునవి చెయ్యాలనిచెప్పు. ఊరుకుంటావే :

మద :—నేనెరుగుదును. వెదల్పు వదిగజాలే. అతడు కమీషనర్ల కలవుపొందకుం ధానేనాడుగు గజాలవరకు అక్రమించుకొని అరుగులు పెట్టినాడు. అవి తీసే యింబాలి.

కామి :—అయ్యా! నేను డివిజన్ కమీషనర్ కలెక్షన్ ప్రకారమే అరుగులు వేసుకొన్నాను. వారు స్థలం హద్దుచూపించి ఎండార్ప్ మెంటు పెనకనుంది వంపిస్తాం వేసుకోవచ్చునని నెలవిచ్చారు.

బుచ్చ :—అవును, మేము ఎరుగుదుము గనక, నేనూ గున్నయ్యనాయుడుగానూ వెళ్ళి కర్రలుపాతించి హద్దు చూపించాము. ఇకడు అరుగులు హద్దులోనే వేసుకున్నాడు గాని ఒక్క యింటియైనా అవతలికి రానియ్యలేదు.

భాద :—ఓసయ్యా! అది మేమెరుగుదుం. అకడేమీ సర్కార్ స్టేషన్ ఆక్రమించుకోలేదు. రాజాగారివీధి మేమెరుగవలయున్నా :

మదా :—అది రాజాగారి వీధి కాదండోయ్, నవాబుగారి వీధి : మీరు ఏదో మరోయింటి మాట అనుకుంటున్నాడు.

భాద :—ఎవీదైకేనేమి ? నవాబ్ గారివీధి ఎరుగుదుం; ఆన్సిపీషల్ ఎరుగుదుమ్.

సోమి :—ఎవీదైనా అకను స్థలమాక్రమించుకోలేదు.

గున్న :—నేను స్వయంగావెళ్ళి చూచి పరిష్కరించి వచ్చినవాణ్ణి.

మద :—అయింట్లో కాపురమున్నవాణ్ణి నాకంటె మీకంటేకి మహాయెక్కువ తెలుసునా యేమిటి? ఆసలస్థలం మొట్టమొదట బిచ్చువారికి అమ్మిందెవరు? మేముకాదా! ఆ బిచ్చువారి దగ్గరనుంచే యికడుకొన్నాడు. రిజిస్టరీ దస్తావేజు తెప్పించి చూచి, ఏదీ యిప్పుడు వెడల్పు కొల్పించండి. నాల్గవజాతి వెడల్పువున్నదో లేదో కనబడుతుందీ!

బుచ్చ :—అవ్వటి గజాలు బహుశెద్దవీ! ఆ వదిగజాలూ యీ పద్నాలుగుగజాలూ వకటే నండి. ఏమోయ్! కామిశెట్టి కాదుటోయ్!

మద :—ఏదీ, శెద్దమనిషి కామిశెట్టి కన్యకామ్మవారి మొగంచూచి ఆమాట అనమవండి.

బుచ్చ :—అల్లాగైతే ఆ కొంతలో వీధి అరుగులు పడలేదు. ఆ నాలుగుగజాలూ వీధి అరుగులకొంత.

మద :—ఏమిటయ్యా! మునుపు ఆవక్కన అరుగులుండేవిటయ్యా. అక్కడ గుమ్మమే లేదు.

సోమి :—అరుగులు ఉండేవికాని, యీమధ్య రోడ్డుయెత్తు ఎక్కువ కావడంచేత పూడి పోయినాయి. మదనయ్యగారూ! మీరెవరూ పుట్టకమునుపటినుంచీ నేనా స్థలా న్నెరుగుదును; అక్కడ అరుగులు పూర్వం వుండేవి.

బుచ్చు :—(మదనయ్యతో రహస్యంగా) బాబు సర్కారువీధి అక్రమించుకున్నాడుగాని ఎవరిస్వరూపా అక్రమంగా అక్రమించుకోలేదుగా : ఇందులో మీకు ఏం నష్టం ఉంది : దీనివారు పెట్టుకొన్న గోడ ఆరుగులు తీసివెయ్యకుండా అనుగ్రహించి కాస్త పుణ్యం కట్టకొందుమా :

బాబు :—ఇందులో సర్కారువీధి కాస్త కలుపుకుంటేమాత్రం హెవరికి యిబ్బంది ఉందయ్యా : వీధి కావాలనివంత వెడల్పు ఉండాలి. అరుగుల్ వేసుకో అని అర్డర్ వేసి యివ్వండి.

వైస్ :—(ఇంగ్లీషులో) - వాటర్ ది కమీషనర్స్ సేయింగ్.

నాగ :—(ఇంగ్లీషులో) - ఇటెల్ క్లియర్ సర్, దట్ హీ హ్యాస్ ఆక్యుపైడ్ దిప్లేన్. యూ మే ఆర్డర్ టు రిమూవ్ దిస్ పయాల్స్.

మేనే :—ఆరుగులు వారం రోజులలోగా తీసివేయవలసిందనీ, తీసివేయకపోతే ప్రావిక్యూషన్ చేస్తామనీ దొరవారు అర్డరు వేశారు.

బాబు :—ఇది కేవలం అన్యాయం : వాటిసోట్లో మన్నువేస్తే మీకి హేంటీ వస్తుందయ్యా :

బుచ్చు :—కామిశ్నరీ : మేము యేం చెప్పినా లాభంలేకపోయింది. నాలుగునెల్లు పూరుకొని యీ పంగతి ఉదహరించకుండా మళ్ళీ వీటిషన్ యిచ్చుకో : ఈ కమీషనర్లు రాని వయయం చూచి మేము మీ పక్షంగా ఉత్తర్యుచేస్తాం. ఇంతమాత్రంచేత నీవు ఆరుగులు తన్నివేయనక్కర్లేదులే :

మద :—అలా చల్లకాదు :

గున్న :—వల్లకాకపోవడానికి గవర్నమెంటువారు యేర్పరచిన కమీషనర్లము మేము అక్రమం చేసేవాళ్ళమా యేమిటి : ఇందులో మామాట సాగకపోతే మాకు అవమానంగా వుంటుంది.

బాబు :—బేను, బాగా పోట్లాడవయ్యా : బాగా పోట్లాడవయ్యా :

బుచ్చు :—ఇందులో మనం వదిలిపెట్టి పూరుకోకూడదు. బాగా పోట్లాడవయ్యా :

పోమి :—పోట్లాడ్డం ఎందుకూ : మెజారిటీ మనమేఉన్నాం. ఓట్లు వుచ్చుకుంటే తెలుస్తుంది. ఇందులో తప్పుకుండా డివిజన్ కమీషనర్ల యిష్టప్రకారం జరగాలి.

మద :—మీరు ఎంతమందివున్నా యిందులో న్యాయం చూడాలిగాని, సంఖ్యచూడ కూడదు :

గున్న :— మీరు మహాన్యాయం చూస్తున్నారు : మహా మహా కోర్టులో లంబాలు పుచ్చుకొని ఉపకారం చేస్తారు. అంతా మహా మడిగట్టుకొని కూర్చున్నారా ఏమిటి :

భద :— హేవళ్ళకైవా హేమైనా దొర్కిపోతుందని ఓర్వలేని ముండాకొడుకుల్ అన్నింటి ఆధం నస్తూర్ :

మద :— మాటలు తిన్నగరానీ : నీలాగు గడ్డితినే గాడిదలుంటే—

భద :— అద్దో! అద్దో! మిగల్ మాటల్ రానిస్తూ ఉండావ్ : రోరగారు వింటూ ఉండార్ : నేను మేజిస్ట్రేటులో ఫిర్యాద్ చేస్తాన్. మీకి అంతా సాక్షులయ్యా.

బుచ్చ :— చెయ్యండి. ఇలాంటి వాళ్ళకు వక్కమాటు శిక్షైతే యిక ఎప్పుడూ మనకు అడ్డంరాదు.

వైస్ :— ఎవ్విర్డ్! నాన్ సెన్స్! ది కమిషనర్స్ ఆర్ క్వారలింగ్. ఐ యాం గోయింగ్!

(అని కోపంతో వెళ్ళుకున్నాడు.)

ద్వితీయాంకం

ప్రథమ రంగం

[ధర్మవావడి]

(పోలిశెట్టి. రామిశెట్టి. గురయ్యనాయుడు, భీమలింగం, కూర్చుండియుండగా వంకాయల చంద్రమ్మ ప్రవేశించింది.)

పోలి :— రామిశెట్టిగారూ : మీరు నాలుగురోజులనుంచీ దుకాణం వదిలిపెట్టి తెగతిరుగుతున్నారు. మీ వ్యవహారం సరిష్కారమైందా :

రామి :— రదిమన్నంతా పొడిమన్ను అయ్యేటట్టుగా యీ నాలుగురోజుల్నించీ మేనేజరు గారింటి చుట్టూ తిరగ్గా తిరగ్గా ఒక్క శతమానంతో యివ్వాలి పరిష్కారమయింది. మా పేర్లు లిస్టులోనుంచి తీసివేశాడు.

పోలి :—ఈ మునిపిపాటి మహా ఆక్రమంగావుంది. అన్యాయంగా ప్రజలసొమ్ము చాలా దోచుకుంటున్నాడు. ముందటియేడు మేనేజరు బోలెడు సొమ్ముకని, ఆనంతపురం కాస్త పన్ను తగ్గించినట్టే తగ్గించి, నిరుడు మళ్ళీ హెచ్చుచేసి జాబితాలో రాసి నొట్టను పంపించారు. అందుమీద మదనయ్యగారితో మొత్తుకుంటే నీవు వక్కా దమ్మిడి ఎవరికి యివ్వవద్దు. అప్పీలు చేసుకోమని నెలవిచ్చారు. అప్పీలు చేసు కుంటే నా అదృష్టంచేత నలుగురూ మంచి కమీషనర్లు రావడంచేత, హెచ్చుచేసిన సొమ్ము కొట్టివేసి ఎప్పుటివన్నీ ఖాయంచేశారు. ఇలా ప్రయవేటుగా వాళ్ళకూ వీళ్ళకూ దర్శించుకోవడంకంటే పబ్లికుగా అప్పీలుచేసుకుంటే పన్ను తగ్గుతుంది. మేనేజరు ఇవ్వురు కమీషనర్లుచేరి యీ జాబితాలు ఊరికే తయారీచేసి పదిమంది వర్తకుల్ని పిలిపించి, మేతవేసిన వాళ్ళపేర్లు తొలగించి వెయ్యవీవాళ్ళపేర్లు మీటిం గులో పెడతారు !

రామి :—చెనాను! ఆ మాట నిజమే! కాని అంత చైర్యం యెవరికుంటుందీ? పంకాయల పాపిశెట్టివద్ద పాతికో, వరకో లంచంపుచ్చుకొని పన్నెంతో తక్కువగా కట్టారు. ఈ ఉద్యోగుల్లో కక్షకట్టడంకంటే, వాళ్ళచేతుల్లో ఏదో తృణమో పణమో పెడితే ఎండెండుకైనా మంచిది. వాళ్ళు తలచుకుంటే ఎప్పుడైనా కాస్త ఉపకారం చేస్తారు. మొన్న మాబావమరిది మామూలు యిచ్చాడుకాదని యింటిముందు పెంట వేశాడనీ, ఏచుకవ్వతో కొల్పాడనీ, కేసుపెట్టి అరవైరూపాయలు పెదిరించారు. మొదట ఆకాస్తా వాడిమొహాన కొడితే!

పోలి :—మనం తిన్నగాఉంటే ఎవరికీ దుడియనక్కర్లేదు. మనదగ్గర ఏచుకవ్వలు ఎందుకు ఉంచుకోవాలి? తర్వాత కచ్చేరీలచుట్టూ యెందుకు తిరగాలి? మనం న్యాయంగావుండి పన్ను ఎక్కువ కట్టినప్పుడు అప్పీలు చేసికొని మన లెక్కలు చాటుచేస్తే పన్ను ముదలయివ్వక ఏంచేస్తారు !

రామి :—న్యాయంగా ప్రవర్తించే వర్తకమే సాగుదు ! ప్రతిదానిలోనూ కొంచెం అబద్ధం ఉంటాలి. మొన్న నర్సయ్య తనకు ఆక్రమంగా కట్టినపన్ను యాభైరూపాయలూ తీసివేయవల్సిందని న్యాయమైన లెక్కలు చాఖర్చేసి, అర్జీ యిచ్చుకుంటే అందరూ యిరుగున్నసంగతేగా, కమీషనర్లంతాచేరి అప్పీలు కొట్టివేసి పన్ను ఖాయంచేశారు. అందులో ఎంతన్యాయం జరిగిందీ! ఇలాంటివే లక్షలున్నాయి. చిమయ్య గురయ్యనాయుడుగారూ మీ అభిప్రాయం ఏమిటి ?

గుర :—నేనూ మీ అభిప్రాయంతోనే ఏకీభవిస్తాను. మనం ఎలాగో ఒకలాగు మంచి తపంగా ఉద్యోగస్థుల్ని సమారావవరచుకోకపోతే వాళ్ళపెట్టే తంటాలు మనం వడలేం.

పోలి :—చునకు కొంచెం నష్టంవచ్చినా న్యాయానికి కట్టబడి వుండాలి. కొన్నిచోట్లో తప్పిపోయిన సాధారణంగా న్యాయమే అక్కరకువస్తుంది.

భీమ :— అమ్మమ్మా ! అల్లా అనరాదు. ఈ వూళ్ళో మునిసిపల్ కమిషనర్ కందుల పోమిశెట్టి దగ్గరవున్న డబ్బు. న్యాయంగా ప్రవర్తించే మీలో ఎవరినవ్వజైనా వుందేమో చెప్పండి ? లోకంలో డబ్బుంటేనే అన్ని గౌరవాలునూ :

పోలి :—వెదవడబ్బు : అటువంటి డబ్బులేకపోతేనే ? గుణం ప్రధానంగాని డబ్బు ప్రధానం కాదు. డబ్బుమాటచెప్పవస్తే చునవూళ్ళో బోగం చంద్రమూలి దగ్గర కావలసి నంత డబ్బుంది.

భీమ :—నేను చెప్పింది ఒక్క డబ్బుమాటేకాదు. ఎందులోనూ బంగారానికి బంకంపోడి వేసినట్లుగా ఎంతనిజమైనా మద్యనాడుగు అబద్ధాలు వేస్తేనేగాని ఆతకదు. న్యాయంగాపోతే అన్నీ తంటాలే. అన్నీ విరోధాలే : కేవలం సత్కర్తతో కూర్చోక కొంచెం లొక్కంటూ చూడాలి. మనవట్టిం జాబితాలు అందరికీ నిజమైనవి చూసి స్తామా : మన దగ్గర వుంచుకునేదివకటి, యితరులకు చూపించటానికి తయారు చేయించేది ఒకటిని : మనం రూపాయికి రూపాయిపానలానేసి, వచ్చిన వారికి రూపాయిబేడ కాడికి యిచ్చి అయినా ఎంతో లాభం చేసినట్లు కనపరచాలి. మళ్ళీ మునిసిపల్ వారు ఎక్కువ పన్ను కట్టకుండా మనం లోజుకి యీటై రూపాయల సరుకు అమ్మితే, యిరవై రూపాయల గొమ్మే అమ్మినట్లు పైకి కనబరచి మన లోపాయికారి లెబ్బల్లో తగ్గించివేసుకొని రహస్యంగా ఉంచుకోవాలి. ఇటువంటి రహస్యాంశ్చి మనలో మనం ఉంచుకోవలసిందేగాని, వడ్డీకుర్లో చెప్ప తగినదికావు.

పోలి :—మనం యిన్ని దగాలుచేసి యిన్నితంటాలు పడినా మనలో వక్కాడిదగ్గర వట్టు మని పదివేల రూపాయలులేవు ! ఎన్ని చెప్పినా ఎప్పుడూ న్యాయమే చివరికి అక్కరకు వస్తుందని నానమ్మకం ! ఏం చంద్రమ్మా ! అట్టే నిల్చున్నావ్ ? నీకురగాయల వ్యాపారంలో లాభం బాగా వస్తోందా ?

చంద్ర :—ఏమి లాభమండిబాబూ : అడ్డమైన గాడిదకొడుకులూవచ్చి మమ్మల్ని బెదిరించి, ఆదిరించి కాయా, గట్టా లాక్కుపోతూఉంటే మాకు అమ్మడానికి ఏముంటుంది : లాభమేముంటుంది : ఏమిటో పూర్వంనుంచీ చేస్తూన్న వృత్తి కావడంచేత విడవ లేక యీడ్చుకొస్తూ ఉన్నాను. దిక్కుమాలినంత వస్తుంది. పన్నే చెల్లక వుస్తే, పుడక తాకట్టుపెట్టి స్కూలరుకు బాకీ లేకుండా చెల్లిస్తూవున్నా.

పోలి :—నీవు ఎప్పుడూ పుచ్చుచుకాయలూ, చచ్చుదీరకాయలూ, కుళ్ళు అరటివళ్ళూ దుకాణంలో ఉంచుతావుకాని మంచివి నీ దుకాణంమీద కనబడవు.

చంద్ర : — మంచివహ్నీ, కాయలూ గుమాస్తాలూ, యినపైకర్లు, బంజ్రోతులూ పదిమంది యెగబడి గంప చింపడంతోపే యెగరేసుకపోతారు. అమ్మదానికి చచ్చువీ పుచ్చువీ గాక మంచివి ఎలాగ ఉంటవండి చాచూ :

పోలి : — అలాకాదు. కూరలూ, పహ్నీ సీపు మంచివికన్నే మునిసిపల్ ఓర్వోగట్టులు అడిగి పోతారని సీపు యెప్పుడూ గంపలో పనికిచాలినవే పెడతావు.

చంద్ర : — రామ రామా! అలాచేస్తే పాపంరాదు చాచూ! మేనేజరుగారు యిప్పుడు పది రూపాయలు తెచ్చుకుంటేనేగాని వన్ను ఎక్కువ చేస్తామంటున్నారు. ఎవ్వరి త్రేనా అడ్డీ యిచ్చుకుంటే కార్యం వుంటుందా చాచూ?

పోలి : — సీపు వక్కతెపూ అడ్డీ యిచ్చుకోవడంరాదు! పదిమందిచేరి మహజరుపెట్టితే లాభం ఉంటుంది. రామిగెట్టిగారూ! యిలాంటి అక్రమాలు జరుగుతూన్నప్పుడు మీరందరూచేరి మహజరువిషయమై ఏమైనా గట్టిగా ఆలోచించరాదు?

రామి : — ఓర్వోగట్టులమీద మహజరుపెట్టి మనం యీపూర్వో రెండురోజులు కొంప కట్టకొని కాపరం చెయ్యలేం! అవుగో! మేనేజరుగారు అఫీసుకెళ్ళడానికి వస్తున్నారు. మనమందరం ఇక్కడ గుంపుచేరివు. తే ఏదో గూడుపుతాణి చేస్తున్నామని కొంప తీసివేస్తాడు. ఆయన అసాధ్యుడు! వెళ్ళిపోదాం రండి! (వెళ్ళిపోతారు.)

ద్వితీయ రంగం

ము ని సి ప ల్ ఆ ఫీ సు

[మొదటి గుమాస్తా సుబ్రహ్మణ్యులంగారు, రెండోగుమాస్తా వెంకయ్యనాయకుగారు. మూడోగుమాస్తా అచ్చయ్యరాత్రిగార్లు ప్రవేశిస్తున్నారు]

సుబ్ర : — వెంకయ్యనాయకుగారూ! మేనేజరుగారు టోంచేసి వరుండి నిద్రతీసి విక్కి. నీల్లి తను చిత్తంపచ్చినప్పుడు అఫీసుకువస్తాడు. ఇప్పుడు వన్నెండుదాటినా యింకా రాలేదు. మనలను మాత్రం పొద్దున్నా, మధ్యాహ్నంకూడావచ్చి పనిచేయమని కోమి వేపుకుంటున్నాడు.

వెంక : — అవును! డబ్బూ దస్కం వస్తే దొబ్బడం ఆయన. అడ్డమైన వెట్టిదాకిరి చెయ్యడం మనం! దొర గుడ్డివాడు గనక సాగిపోకోండి.

అచ్చ : — మునుపు కాను పదులు పుచ్చుకున్నా, నూర్లు పుచ్చుకున్నా. అడపాదడపా మన చేతుల్లోకూడా రెండు రూపాయలు పెట్టేవాడు. ఇప్పుడు అవీలేవు!

సుబ్ర :—మొన్న బోలు కంట్రాక్టుకు, నాలుగువందలు రిమిషన్ యిప్పించినప్పుడు బెత్తులాగా నూరురూపాయలు ఒక్కసారి బాగా పోసుకున్నాడుగదా. అందులో సుబ్రహ్మణ్యంగారు కూరకొనుక్కొండని వక్కపావరాదబ్బలు చేతులో పెట్టిన పాపాన పోయినాడనియ్యా ?

వెంక :—అయిన ఎంతవచ్చినా గళగ్రాహిగా మింగివేస్తూవుంటే, మనం చాటున గుటకలు మింగుతూ కూర్చుంటాం. ఏం ప్రయోజనం ? మీకు మగతనం ఉంటే ఏది ? మాకుగూడా భాగంయివ్వలసింది, యివ్వకపోతే మీరు లంచాలు తింటున్నవంగతి కమీషనర్ల నోటీసులోకి తెస్తామని మీలో యెవరైనా గట్టిగా అడగరాదు ? మీకు నోట్లో నాలుకలేదు. పైకి రావడానికి చేతగాక మునుగులో గుడ్డులాడతారు.

సుబ్ర :—మనం కమీషనరుతో చెప్పుకోదానికి వాళ్లకు ఒకటి దిక్కున్నదీ? అదిరించి, బెదిరించి అది చేయలేదనీ యిది చేయలేదనీ దొరతో ఏటూరిలుచెప్పి చివాట్లు పెట్టిస్తాడు. ఇక కొందరు కమీషనర్లు, యితనూ మమేకమే! డబ్బువచ్చేవని ఏదైనావుంటే యీ కమీషనర్లు వుండకుండా వుండరు. ప్రజాక్షేమం విచారించవలసిన కమీషనర్లే యీ ప్రకారంగా పావలాడాడినంది మందలువందలు లంచాలుమేసి అక్రమాలు చేస్తూఉంటే. యిక ప్రజలకు ఏమిన్యాయం జరుగుతుంది?

అచ్చ :—ఇటువంటి కమీషనర్లను వేయడం గవర్నమెంటువారి తప్పిదం. ఈ కమీషనర్లలో యిలాంటి పిరువుండబట్టే మేనేజరు నిర్భయంగా జాట్లు విరబోసుకొని తిరుగుతున్నారు.

సుబ్ర :—వెంకయ్యనాయుడుగారూ : పూర్వం పిటీషన్ ఎండార్స్ మెంట్లమీద వచ్చే మామూలు మీకు వదిలిపెట్టేవారు కదండీ ?

వెంక :—అది ఎంతండీ ? నెలకు నాలుగైనా తిన్నగా వచ్చేవికావు. జూరైన పిటీషన్ వుంటే మామూలు పావలాయించి వేగిరం పట్టుకొవ్వారు. అబద్ధపు రూపాయలు నాలుగుకూడా యేడాడినంది ఆ మహానుభావుడే మింగుతున్నాడు. నా అవ్వష్టంగా వుంటే ఏ చాటునో నాలుగు రూపాయలు యేడుకోలేకపోలేను!

అచ్చ :—మీరు మొదటినుంచీ ఉన్నాడుగనుక ఎలాగో నాలుగుచుక్క లాగగలడు. ఎందుకూ పనికిరాని నిర్లక్ష్యం చేస్తే? పోనీలెండి. నాకు రైవమిచ్చిన యీ పది రాళ్ళు చాలు. మేనేజరుగారికి బాగా బొరికేడి ఎందులోనండీ ?

సుబ్ర :—ఒకదానిలో ఏమిటి ? అన్నిటోమీ దొరుకుతుంది. రోడ్డు కంట్రాక్టులో వగానికి సగం లాభం! అందులో కమీషనర్లు సగమూ, ఈయన సగమూ కట్టేరుస్తారు. కంట్రాక్టర్లందరికీ రోపాయికారీని యీ కమీషనర్లతోను, మేనేజరుతోనూ భాగం ఉంటుంది. కొత్తగా ఫ్లారివివ్వడంలో మరి లాభముంటుంది. కొందరి కెంతో కాలం

నుండి పన్నులు యివ్వనివారిని, ఏమైనా పుచ్చుకొని, ఏళ్లకొద్ది ప్రాచీన్యమున చెప్పుకుంటూ ఉడుకొని ఎప్పుడో రానిబాకీలక్రింద కొట్టివేస్తారు. అఖరుకు చచ్చు స్కూలు మాస్టర్లవద్ద రిస్ట్రాగంటులో కూడా నూటికి వదిలూపాయల చొప్పున కమీషన్ పుచ్చుకోవడే గ్రాంట్లవ్వడం. ఇవిగాక ఈయన సొంతంగా కడతేర్చేవి యిటుకామలు, పెంకామలు. పెళ్ళిపందిట్టా మొదలైనవాటి బావతు కావలసివంత ఉంటుంది. ఈయన దయకలచి చితాను ఎంత జమకడితే అంత : రెక్క అడిగే వారెవ్వరూ ?

అచ్చ :—ఈ అన్నిబావతులూ కలిపి నెలకు నూరు గిడతవండి ?

పేంక :—ఎక్కడినూరు ? నూటయ్యలైకి పైమాచేగాని తక్కువకాదు. ఈ బావతులన్నీ నాచేతికివస్తే నూటయ్యలైకాడికి యివ్వడానికి నేను నాలుగు సంవత్సరాలు కంట్రాక్టు రాస్తాను. అడుగో, ఐదేసా హెబు: మేనేజరుగారి పెట్టె తీసుకొస్తున్నాడు. మనం నోరెత్తితే రిచ్చార్డు వెళ్తుంది. మీరు పని చూచుకుంటూ వుండండి.

తృతీయ రంగం

(లక్ష్మీచారాయణగారి యిల్లు)

[కమీషనర్లు లక్ష్మీనారాయణగారు, బుచ్చయ్యపంతులుగారు, గున్నయ్యనాయుడు, భారత్ సాహెబుగారు, మేనేజరుగారు. ప్రవేశిస్తున్నారు]

లక్ష్మీ :—ఏమండీ మేనేజరుగారూ: రోడ్లమీద యెందుచెట్ల కర్రలన్నీ మీవరకేనా? మా కేమైనా నాలుగు కాచివచ్చు.....

మేనే :—మిస్ట్రీకర్రలు: అవేమి కర్రలండి. బాడిదచెక్కబూ, మురికర్రలూ, రాచికట్టెలూను: కావలిస్తే పల్లపువీధిలోని రెండుచింతలు కొట్టించుకుపోరాదు: ఇందులో కాచిటరీ యినప్పెక్కరుకు పదిమోపులు పంపితేనేకాని కొంతించడు.

లక్ష్మీ :—అల్లాగే పంపిస్తాం. దాని ముండామోసిన కర్రలు. అల్లాగే పంపిస్తాం: రేపు చీపాల కంట్రాక్టు తాలాకు పదిమంది చాకలివాళ్లచివంపి సాయంత్రానికి ఆరెండు చెట్లూ కొట్టించండి. కర్రలుపోకుండా డివిజన్ బ్రాచోకుల్ని దగ్గరుండమని ఆర్డరు పేయండి.

మేనే :—వాళ్ళంతా మహా పొగరెక్కి ఉన్నారు. మనమాటంటే బొత్తిగా లక్ష్యంలేదు.

లక్ష్మి :—వాళ్ళకు చెయ్యి పనులున్నావరే : అన్నీ కట్టిపెట్టి ముందుగా యీ పని చెయ్యి మనండి. కమీషనర్ల పనికంటే తక్కిన పనులు ఎక్కువండి : చెప్పిన పని చెయ్యకపోతే నాతో చెప్పండి. వాళ్ళ రోగం కుదిరిస్తాను.

మేనే :—అలాటి పనులు చేయడానికి మీలో ఐక్యత ఉందాటి. మళ్ళీ వాళ్లు వచ్చి మీ ఇంటిమట్టా తిరిగి కాళ్ళూ, కడుపు వట్టుకోవడంతోనే మొహమాట పడతారు. ఏదీ : యిప్పుడు గంగులు మీద రిపోర్టుపెట్టి రేపటి మీటింగులో అతనిపని తీయించి వేయండి : మీళ్ళ క్తి చూద్దాం :

లక్ష్మి :—నరే యీసంగతులు అటుంచండి. ముందు మనం వచ్చిన పని కానివ్వండి.

మేనే :—నాకు కమిషనరీ పనేమిటో కలవియ్యండి :

లక్ష్మి :—వల్లకువచ్చి ముంతదావడమెందుకూ : బుచ్చయ్యపంతులుగారూ : మనం వచ్చిన పని చెప్పండి.

బుచ్చ :—మీరే చెప్పండి.

లక్ష్మి :—ఎవరు చెప్పినా వకటే కదండీ. మీరే నెలవివ్వండి.

బుచ్చ :—అలాకాదు. మేమందరమూ మిమ్మల్ని కోరాము.

లక్ష్మి :—అలా అయితే వినండి. ఇప్పుడు మనకు వచ్చే లాభంతో నాలుగోవంతు మేనే ఇరుగరూ, మూడువంతులు కమీషనర్ల పంతుకోవడంచేత మేనేజరుకి చాలా ఎక్కువ ముట్టుతోందని వీరంతా చెబుతున్నారు. కమీషనర్లకంటే మునిసిపల్ నొక్కర్లకెక్కువ ముట్టడం నాకూ న్యాయంగాలేదు.

మేనే :—మీరనేమాటలు నాకర్థం కావడంలేదు.

లక్ష్మి :—మేమనేది మరేమీలేదు. మీకు ఎక్కువగా ముడుతూఉన్నది గనక నాలుగోవంతు మానివేసి, ప్రతిదానిలోను ఎనిమిదోవంతు పుచ్చుకోవడం న్యాయమని మాఅభిప్రాయం!

మేనే :—ఎవరిపుణ్యం బాగావుంటే వారికి ఎక్కువ దొరుకుతుంది. అందుకు మనం ఏంచేస్తాం : నాకు భాగం లేకుండా మీకు దొరికే బాబులు ఎన్నిఉన్నాయో దొర దగ్గర సంతాపించేచెప్పి అన్నీ ప్యాన్ చేయించడం డ్యూటీ నాదిగనక నాకు యెక్కువ దొరకడం న్యాయమే : అందులో ఏమైనా అవకతవక జరిగితే తంటా దొరకు వస్తుందా మీలో ఎవరికైనా వస్తుందా : దొరకు మాటవచ్చినప్పుడు దొర యిలా ఎందుకు చేశావని మిమ్మల్ని అడుగుతాడా, వన్నరుగుతాడా : జవాబుదారీ పసంతా నాది : ఇందులో మీరేమీ ఆశపడకండి :

లక్ష్మి :— అవేమి మాటలయ్యా : ఆ తెదిరింపులన్నీ కట్టిపెట్టండి. మాకు దొరక్కపోతే మీకుమాత్రం దొరుకుతుందా యేమిటి :

మేనే :—మర్మమంతా నాచేతులో ఉన్నప్పుడు, నావద్ద గడుసుతనం మాటలు చెప్పకండి. వీటివన్నీ మీరూ, ఏకమై సర్కారువల్లాల బేవారన్ వల్లాలూ, దాచివేసివై ఎన్ని పున్నవి : అవన్నీ వైకితీస్తే మీరండరూ వక్కసారి శంకరగిరిమానాలు వట్టి పోవాల్సివస్తుంది, కాబేదారుగాఉండి పొరచెప్పినవన్నీ చేసేవాడికి నాజవాటుదాకీ యేముంది? పోతే మీరుపోతారు, చారు పోతారుగాని నాకేమీ పరవాలేదు. ఎక్కడైనా నిల్వగండమా, తల్లిగండమా ఉంటుందికానీ, మంత్రసాని గండంఉండదు !

లక్ష్మీ :—మేనేజరుగారూ! పోసీయండి. మీ అభిప్రాయం కనిపెడదామని అల్లా పరాచ కానికి అన్నాంకాని, మీరు పుచ్చుకొమ్మంటేమాత్రం పుచ్చుకుంటామాఅండి : మీమాట దక్కించుకోలేకపోయారుగాని! సరే, ముందు జరగవలసిన పనేమిటో చెప్పండి.

మేనే :—అది ఏవిషయమో మీరే చెప్పండి.

లక్ష్మీ :—సంవత్సరం ఆరుగురుక వన్నులు కొత్తగాకట్టేవి, రివైజ్ చేసేవి చాలాఉన్నవి. ఇందులో చువకు పోలేదుసొమ్ము చొరుకుతుంది. తర్వాత అప్పీళ్ళలో కాపనీనంత సొమ్ము వస్తుంది ఇంకా అనేకదాపతులుఉన్నాయి. నేను నవ్వుతూ అన్నమాటలు విజంగా వట్టుకుంటే ఉభయంతీనష్టం. కాబట్టి మనమంతా చురుకుగా పనిచెయ్యాలి.

మేనే :—ఇప్పుడు నేను చొరగారింటికి వెళ్ళవలసిన అర్జుటువని వకటుంది, నాకు కష్టానికితగ్గ రాబడిలేదు, ఇందులో నాకు సగంవంతు వదిలిపెడితేనేకాని వీలులేదు. ఆలోచించండి, వెళ్ళొస్తా. (అని వెళ్ళుతున్నారు.)

తృ తీ యాం కం

ప్రథమ రంగం

(గోవిందరాజులుగారి యిల్లు)

[కానిటరీ ఇనస్పెక్టరు, ఇంట్రోడు మల్లయ్య, గోవిందరాజుగార్లు ప్రవేశం]

కాని :—గోవిందరాజులుగారూ ! మీరు సర్కారు ఉత్తర్వు లేకుండా చదుగులూ, గోదా కట్టించుకుంటున్నారు, పని ఆపు చేయించండి.

గోవి :—లేదండీ, ఇదిగో నేను ఎందార్నోమెంటు పుచ్చుకొని మరీ పని ఆరంభ చేశాను. ఈ ఎందార్నోమెంటుకోసం, వదిరోజులు మేనేజరు యింటిమట్టూ తిరిగి తిరిగి చినుగువట్టి, యిలాంటి తగలాటం వస్తుందనే రెండుచూపాయిలు సమర్పించుకొని, నిమిషాంపిద అర్థరు వేయించుకొని, మరీ వచ్చాను. కావలిస్తే ఎందార్నోమెంటు చూడండి:

శాని :—చూడనక్కర్లేదు. దాంట్లో మీస్టరులలో గోడా, అరుగులూ పెట్టించుకొమ్మని ఉంటుందికాని, అంతకంటే మరేమీ ఉండదు. మీరు సర్కారు స్థలం అక్రమించుకున్నారు. పని ఆపుచేయించండి. మల్లయ్య! కూలివెళ్లతో పని మానివేయ్యమని చెప్పు.

గోవి :—లేదండీ! మేము సర్కారుస్థలం ఒక్క అంగుళమైనా కలుపుకోలేదు. వీధి విశాలంగా ఉండాలి అని మాస్టరిమే అరగజం వదిలిపెట్టి అరుగులు లోపలికి కట్టిస్తున్నాను. ఇదిగో! మాపాత హద్దులు చూడండి.

శాని :—మా కదంకా తెలియదు. మీరు చూపించే పాత ఆనవాళ్ళ మీ రెప్పుడో మట్టివేసి పెంచినవికాని నిజమైనవికావు.

గోవి :—స్పష్టంగా కనబడుతున్న గోదముక్కలు నిజమైనవి కావా? ఏ ఆనవాళ్ళూ లేదీ అందరి స్థలంకంటే ముందుకు జరుపుకుని నెల్లాళ్ళ క్రిందట వీధిమీదికి తోసుకొని వచ్చేలాగు పెట్టుకొన్న వెంకట్రావుగారి అరుగులు సర్కారు స్థలం కలియకుండా కట్టుకున్న నిజమైనవా? మా విషయంలో నిజమైన దానికి యంత తంటాలు పెడుతున్నారు దేనికండీ? వెంకట్రావుగారి విషయంలో ఎందుకు పూరుకున్నారు?

శాని :—ఇతరులమాట వదిలిపెట్టి, మీమాట మీరు చూచుకోండి. ఆయన సర్కారుస్థలం ఏమీ కలుపుకోలేదు. మారుమాటాడక తక్షణం పని ఆపుచేయించండి!

గోవి :—న్యాయం విహితంగా ఉన్నదీ!

శాని :—సర్కారు సొమ్ము తింటున్నందుకు మేము న్యాయంగా పనిచేయాలి. మల్లయ్య! మనకు మాటల్లో ప్రయోజనమేమిటి? వాళ్ళనువీలూ, పేర్లు వ్రాసుకొని మేజిస్ట్రేటు వద్ద ప్రాసిక్యూటుచేద్దాం. మీరు మా మాట వినకుండా విరక్త్యం చేసినట్లయితే జుల్మానా పడటమే గాకుండా అరుగులూ గోడా పడగొట్టించివేస్తాం సుమండీ! (అవి కొంతదూరం నడిచి, మల్లయ్య! అని పిలుస్తాడు.)

మల్ల :—చిత్రం! వస్తున్నానండి—గోవిందరాజుగారూ! ఆయన రిపోర్టుచేస్తే మీకు చెడ్డతంటావస్తుంది. ఏదో మాట్లాడి నాలుగురాళ్లు పారేస్తే సరిపోతుంది. ఏదో జలా చెయ్యండి.

గోవిం :—అయ్యో : ఇనస్పెక్టర్ గారూ : మనవండి : (అని త్వరగానడుస్తాడు)

శాని :—ఏమయ్యో : ఇంతలోకే ఏమనవి వచ్చింది : నాకు అవతల చాలా పనుంది. త్వరగా చెప్పండి.

గోవిం :—తమకు ఏమైనా యిచ్చుకుంటాను. అభ్యంతరం చెప్పక పనిసాగించుకోవడానికి నెలవిప్పించండి.

శాని :—ఈమాటే చాలుకు నీలిచి మొదటే చెప్తే : మేనేజరు శానుమాత్రం దొబ్బి మాకు నున్నాచుట్టదలచుకున్నాడూ : అతను మిమ్మల్ని బుట్టలో పెడితే, పేము లోక మంతటినీ బుట్టలో పెట్టేవాళ్లం. తెల్లవారిలేస్తే మాకీదేవని. చాలా పొద్దెక్కింది. అలస్యంచెయ్యక మీరేమిచ్చేదీ వటవటా చెప్పివేయండి.

గోవిం :—నాదగు రూపాయలిస్తాను. తమరు అభ్యంతరం చెప్పక....

శాని :—పదిరూపాయలకు తక్కువ పుచ్చుకోవలసిందికాదు. అయినా తెల్లవారిలేస్తే ఒకచోటే తిరగవలసినవాళ్లం కాబట్టి ఒప్పుకున్నా.

గోవిం :—చిత్తం. అలాగే : నెలవు.

శాని :—ఇంట్లోకుం మామూలు అందరికీ తెలిసిందే. నలుగురికీ నాలుగు పాపలాలు రూపాయకూడా మల్లయ్యచేతికివ్వండి. మల్లయ్య : పంతులుగారితో వెళ్ళి వీధి చివర కలసుకో త్వరగా !

మల్ల :—చిత్తం : (తిరిగివచ్చి శానిటరీ ఇనస్పెక్టర్ని కలుసుకొన్నాడు.)

శాని :—మల్లయ్య : ఊళ్ళో ఏవీదిని యెవరు గోడలా, అరుగులూ పెట్టుకుంటున్నా తక్షణంవచ్చి మాకు రిపోర్టుచెయ్య : ప్రతి వీధీ, ప్రతిగల్లీ తప్పకుండా తిరిగి, ఎక్కడ యెవరు కాస్త గోడ యిటుక కదిపినా తక్షణం మాకు రిపోర్టు చెయ్యాలని ఇంట్లోకు అందరితోను చెప్పు : నీవు వెంటనే మాయంటికి రావాలినుమా : దొడ్లో పందిరి వెయ్యాలి. పాదులు పడిపోతున్నాయి. పందిరి జరుగు :

మల్ల :—వైస్ ప్రెసిడెంటుగారు నిన్నుసాయంకాలం వడమటివీడిచూసి మహాగల్లీజాగా ఉంది. యివ్వాలి నన్ను దగ్గర ఉండి తుడిపించమన్నారు. అవని చేయొద్దండీ :

శాని :—వెడవకుచువు : ఆందులో ఏం దొరుకుతుందని : ఏదోఒకటి సమాధానం చెప్ప వచ్చులే : నిన్ను తెచ్చిన గడ్డి ఒక్కఅవుకే సరిపోయిందికాదు : ఇవ్వాలి నీవు పొంతంగావెళ్ళి పచ్చగడ్డి మోపులవాళ్లచేత తలా కాస్తా వేయించి పెద్దమోపు పట్టించుకురా. వాళ్ళు తిన్నగా వేయకపోతే రేపు వాళ్లపని పడదాం : (అని వెళ్ళు తున్నాడు.)

ద్వితీయ రంగం

[గోవిందరాజుగారి చావిడి.]

(కామిశెట్టి, గోవిందరాజుగారు, వెంకట్రాజుగారు, గంగయ్య నాయకుగారు, వ్యాఘ్రాచార్యులుగారు, భీమారావు పంతులుగారు. మరికొందరు ప్రవేశిస్తున్నారు.)

కామి : —గోవిందరాజుగారు: ఈరోజు మీటింగుకో చేయవలసిన వనేమిటి?

గోవి : —మరేమీలేదు. మునిసిపల్ కమిషనర్లను యేర్పరచుకునే అధికారం జనలకు యిప్పించవలసినదని పన్నులుచెల్లించే రేట్ పేయర్లందరూ చక్కతులుచేసి గవర్నమెంటుకు మన గ్రామంనుంచి మహజరు పంపించాలి.

కామి : —కవ్వకుండా : కమిషనర్లు మహా దోచుకొంటున్నారని నావద్ద.....

భీమ : —ఇలాంటి సంగతులు పదిమందిలోను చెప్పుకు. తంటావస్తుంది.

గంగ : —నాకు తెలియక అడుగుతాను, కమిషనర్ల నేర్పరచుకోనే అధికారం ప్రజలకు యిస్తే దానివల్ల మనకు వాలికి వైకుంఠం ఏమిటి?

గోవి : —మదవయ్యగారు, నాగభూషణరావుగారు మొదలైన వారివంటి మంచి కమిషనర్లను మనం ఎన్నుకోవచ్చును, అటువంటివారు వస్తే ఆక్రమణ ఏమీ జరగక, అందరికీ న్యాయం జరుగుతుంది.

వ్యాఘ్ర : —అటువంటివారేగనక కమిషనర్లయితే ప్రజలకు ఏమీ లాభముండదు. వాళ్ళకు దేవబ్రాహ్మణ భక్తినున్న. నేను మొన్న యిల్లుకట్టుకొంటూ వీధి అడుగులకోసం సర్కారుస్థలం రెండుగజాలు యిప్పించమని బతిమాలుకుంటే తమ పుట్టిమునిగి పోయినట్లు వేదం చదువుతున్న బ్రాహ్మణ్ణి అనైనాచూడక పీల్చేదన్నారు.

గోవి : —వీధిలో స్థలాలు కలుపుకుంటే వీధి యరుకై, బిళ్ళువెళ్ళటానికి యిబ్బంది కారటయ్యా?

వ్యాఘ్ర : —ఏమీ యిబ్బందిలేదు. పూర్వో మా వీధికంటే యిరుకునందులలేవూ? నాకు రెండుగజాలు స్థలంయిచ్చినా వకబండి నిరభ్యంతరంగా వెళ్ళవచ్చు; సర్కారు స్థలంగాని, వాళ్ళకాకల సంపాదించిందిగావి ఏమైనా భూదానంయిస్తారా యేమిటి?

గోవి : —సర్కారు స్థలమైతే మాత్రం యుక్తాయుక్తలు అక్కర్లే!

వ్యాఘ్ర : —వాళ్ళ యుక్తాయుక్తలు ఏదీచినస్తే ఉన్నాయి. బ్రాహ్మణ్ణి భూమి యిచ్చుకోవడంకంటే యుక్తమేమిటి? అడిగితే నాలుగు రూపాయలు వాళ్ళమొహాన పార వేయరానికాదా సిద్ధపడ్డాను. నాలుగు డబ్బులు తినిఅయినా పరోపకారంచెయ్యని

కర్కటకులు వీళ్లు! బుచ్చయ్య పంతులుగారు మహారాజు : వాళ్ళు పూర్వోలేనప్పుడు నాకు అడుగులు శాంక్షన్ యిప్పించారు. బుచ్చయ్య పంతులువారిలాంటి ధర్మాత్ములుంటేనే ప్రజలకు లాభముందికాని, దయాదాక్షిణ్యులులేని నాగభూషణరావుగారిలాంటి కర్కటకులుంటే ప్రజలకు ఏమీ లాభంలేదు.

గోవిం :—ఇప్పుడు జరుగుతున్న అక్రమాలు లక్షలా. కోట్లా : వీడవాళ్ళు తాటాకు గుడినెలు వేసుకోడానికి నెలపు వద్దనుంచి రోడ్లమరమ్మతు చెయ్యడానికి కంట్రాక్టు వరకు అన్నీ లంచాలే :

గంగ :—మీ మాటకు అద్దం వస్తున్నా. ఈ అక్రమాలన్నీ మనం యేర్పరచుకొన్నవాళ్ళే చేస్తే :

గోవిం :—మనం ఏర్పరుచుకున్నవాళ్ళు ఒక్కసారి అక్రమంచేస్తే రెండోసారి వాళ్ళను మళ్ళీ ఎన్నుకోము. ఆ భయంచేత వారు జాగ్రత్తగా ఉంటారు.

గంగ :—మీరు నూరు చెప్పండి : లంచాలు పుచ్చుకునే వాళ్ళుంటేనే మనకు లాభం. నాలుగురాళ్ళు తిన్నా మనకు ఉపకారం జరుగుతుంది. ఏమీ తినకపోతే పూరికే పూరంతా తిరిగి కమీషనరుగా వెట్టి-ని చెయ్యడం వారికి కంచిగరుడవేవా యేమిటి :

వ్యాఘ్ర :—మీరు బహు బాగా అడిగారు : మీకో నేను పూర్తిగా ఏకీభవిస్తాను.

వెంక :—కాస్త్రుల్లువారు బహు తెలిసినవారు : ఆయన చెప్పినట్లే మేము నడుచుకుంటాం. మాకు యీ మీటింగు అక్కర్లేదు. వెదాం పదండి :

గోవిం :—ఎప్పుడునే ఆధికారం మనచేతిలో వుంటే ఆ లంచాలు పుచ్చుకునే కమీషనర్ల యీ మనం చెప్పినట్టు వింటారు. మహజరు తప్పకుండా పంపించాలి :

వ్యాఘ్ర :—మదనయ్యగారిని నాగభూషణరావుగారిని ఎప్పుడూ కోరకుండా ఉండేటట్లు యితే, నేను మహజరుమీద దస్కకుపెడతాను.

భీమ :—మహజరు తయారుచేయించండి. రేపు మళ్ళీవస్తాము. (అందరూ వెళ్ళిపోతున్నారు.)

— తెర —

వి నో ద త ర ం గి ణి

ప్రథమ రంగం

[ప్రదేశం - సోమయాజులుగారి యిల్లు]

(సోమయాజులుగారు ప్రవేశిస్తున్నారు)

సోమ :—(తనలో) వార్తకదళలో వివాహం చేసుకొన్నవాళ్ళ తిప్పలు యెక్కడా యిట్లాగే వుంటాయి. “అలుకాదిది వ్రాలు” అన్న సామెత యిప్పుడు అనుభవమౌతోంది. అయ్యో! అంతమంది వర్తంట్లాంటి వినకుండా బుద్ధిగడ్డితిని అరేళ్ళపిల్లను వివాహమాడిన పాపఫలం అనుభవించక తీరుతుందా? దాని యిప్పుడం అనుభవించాలని ఎంతవులలాటచేసినా, రాత్రి నాతో గదిలోవున్న నాలుగుమడియలూ మొఖంముడుచుకొని, ఎక్కడలేని చికాకువచ్చి ప్రాణాలు విగవట్టుకొని మూట్లాడకుండా యమ రోకంలో వున్నట్లుంటుంది. వళ్ళోషరం ఇస్తానని ఒకపేరు చేతులోపెట్టి మొన్నటి జైరాగినాడు విష్కారణంగా నాలుగు రూపాయ లెక్తుకుపోయాడు. అదిగో సోమి దేవి చీపురుకట్ట వుచ్చుకొని వస్తూంది.

(సోమిదేవి ప్రవేశిస్తుంది)

సోమ :—ఓసీ! ఓసీ ! : ఇట్లావచ్చి ఒక మాట వినిపో.

సోమి :—ఎవ్వరూ ఓసీ ఓసీ ఏమిటి? మనిద్దరిమధ్య రహస్యమేమిటి? మొగుడు వచ్చిన ముండలాగ రాత్రి, ఎగులు వనీపాటా లేక ఇల్లు పట్టుకొని వదలకు. మహారాజు లాగ వీధిలోకి పోయి ఏదైన పని చూచుకోరాదు? మీరింట్లో లేకపోతే మీ పెళ్ళాన్ని ఎవరూ ఎక్తుకుపోదులెండీ.

సోమ :—ఏమే! నాతో మూర్ఖుడటమే బంగారంగా వుంది. వీమీద ఎంతో ప్రేమచేత దెవ వతార్చనకని యింటింటా తిరిగి చిత్తం మంచి మంచి వూవులు తెచ్చినా రోజూ నాటిని యింటి చూరులో పెట్టడమే కాని ఒక్కనాడై నా ముచ్చట తీరేట్లుగా నేను చూస్తుండగా జడలో పెట్టుకోవు. నన్ను చూడగానే దయ్యం పట్టినట్లు తలవీర బోసుకొని అమ్మవారిలా కనపడతావు :

సోమి :—చాలు : చాలు : ఈ పాటికి నీ చదువు చాలించు. నీ కెప్పుడూ వన్నాడి పోను కోవడంతోనే సరిపోతుంది. ఆలని వల్లనివానికి ఈల కూరలో ఉప్పు ఎక్కువైందట. నైవేద్యము ఇంటి ఈ పోడు ఎప్పుడు విరగడ చేస్తావో :

సోమ :—ఓసీ : కోవడకే. ఎవరో వస్తున్నట్లున్నాడు. ఉత్తప్పుడు లేకపోతే మానిగాని యితరులంటికి వచ్చినప్పుడైనా బిగ్గరగా మూట్టారక, నా యెడల యంత పతిభక్తి చూపి వైకై నా నటించజే.

సోమి :—(మొఢన మెటికివీరిది) భక్తిగాదు; నీమొఢన బండలుపెట్టాలి. ఎవరో వస్తున్నాడగాని లేకపోతేనా ఈ చీపురుగట్టపెట్టి పెద్ద పూజచేసి వదిలిపెట్టుదును. (అవి లోపలికి వెళ్ళింది)

(అవధానులు ప్రవేశిస్తూ)

అవ :—సోమయాజులుగారూ : లోపలేదో పనిమీద వున్నట్లున్నాడు. ఒక్కసారి వడన లోకి వస్తారూ :

సోమ :—వస్తున్నా.

అవ :—ఏమందోయి : ఇవాళ ప్రాద్దన వీధిలోజరిగిన వివరీతం చూడారా :

సోమ :—ఏమి వివరీతం నాయనా : నేనే పాపకర్మ మెరుగను. తెలివిమాలిన మన సోమిదేవి ఏమైనా—

అవ :—కాదు : కాదు : ఎవరో పిల్లనుకని చంపివేసి రాత్రివేళ మన గుమ్మానికెదురుగా పారవేశాడు.

సోమ :—(అదరిపడి) నాయనా : అంత చేటుకాల మెవ్వరికొచ్చింది :

అవ :—మీరెక్కడగూ ? (మెల్లగా) భీమరావు పంతులుగారి మరదలేమో కని పారవేసిందని ఇదిగూచాడుగు అమ్మలక్కలు చెప్పుకుంటున్నారు. ఇదివరలో పంతులుగారు సభకు వెళ్ళినతరువాత రోజూ మధ్యాహ్నంపూటపోయి వేదాంతం చెప్పినట్టేవారు గామీరు :

సోమ :—వెనుక నేనే చెప్పేవాణ్ణి. కాని ఈమధ్య నావలె వట్టి మాటలచేతనే కాకుండా అనుభవంచేత కూడ వేదాంతమును చెప్పగల పదుచు శాస్త్రి ఒకడు ప్రవేశించినందున పదికొలది నుండి నాకు ఉద్వాసనమయింది. ముండలు తిని తిన్నగా వుండలేక యిలా కాని ఘనులు చేస్తున్నారు.

అవ :—అదంతా మీ వుపదేశ మహర్షమే బాబు : అన్ని సాధ్యాలు అనుభవించి, అరవై ఏళ్లు దాటి నమస్తం తెలిసిన మీవంటి పెద్దలు సహితము పెళ్ళి చేసికొని నుభవడ

గోరుతుంటే మూడేండ్లకే మగడు పోయిన, వుప్పుపులుసు తిను దేహములలో నడి వయస్సులో నున్న, బాలవిధవలు కామబాధకు లోబడ్డం ఆళ్ళర్థమా ?

సోమ :—ఆ మండల సంగతి మనకెందుకు గాని నే మనలికనంతో పెళ్లి చేసుకొన్నా. మా సోమిదేవి వంటి పతివ్రత మరొకటుండబోదు నుమా : దాని ఆదకువ, దాని పతిభక్తి ఏమని చెప్పను ?

అవ :—అవునవును. మీరు చెప్పకపోతే పొరుగుమన్న వాడికి నాకు తెలియదా ? ఇప్పుడు చంద్రయ్య మీ వద్ద వేదం చదువుకొనడానికి వస్తున్నాడా ?

సోమ :—చదువు మానిపేశాడు గాని మా యిల్లు ఎప్పుడూ వదలదు. వాచందరి శిష్యుల వంటివారు కాదు. వరమయోగ్యుడు :

అవ :—అవునవును అకడు చీకటికైనా భయపడక రాత్రులు కూడ మన యింటివద్దనే తరచు వుంటుం చూస్తున్నాను.

సోమ :—సోమిదేవి నేను లేనప్పుడు యింట ఒక్కతే వుండలేదని రాతిం బగల్గ దానికి సహాయంగా మా యింటివద్దే వుంటాడు. మన ఊల్లో చొంగలు భయం ఎక్కువకనుక భద్రతకోసం కలుపు చేసుకొని యింట్లో కూర్చుంటారు, వాడి దగ్గల ఒక్కడుగ్లలుమైనా లేదు నుమా : నీ పాదాల సాక్షిగా నామాట వచ్చు : ఒకరి నొకరైనా కన్నెత్తి చూడదు.

అవ :—ఆ సంగతంతా నాకు తెలుసు. మీరు వేరే శరివియ్యాలా ?

సోమ :—దాని కేమిటి గాని మొన్నటి సంగతి ఏమిచేశావు ? అదుగో ఎవరో బండ్లోతు వచ్చి నిన్ను విలుస్తున్నారు.

(బండ్లోతు ప్రవేశించి)

బండ్లోతు :—ఎవరయ్యా అవధానులుగారా : తహశీలుదారుగారు మీ యింటి వస్తు న్నారు. విలుచుకు రిమ్మంటున్నారు. రండి :

అవ :—సోమయ్యాలుగారా : మీరు కూడ రండి.

(అందరు వెళ్లిపోతారు)

రెండవ రంగము

(అవధానులగారి చావడి. తహశీలుదారుగారు, గుమాస్తా కూర్చుని వుండగా అవధానులు, సోమయాజులు. బంట్రోతు ప్రవేశిస్తున్నారు)

తహ :—ఏమయ్యా అవధానులుగారూ! (బొడ్డున మీ గుమ్మము వద్ద నున్న శిశువును మీరు బలవంతంగా చంపారా! లేక దానంతటదే చచ్చిందా ?

అవ :—(వణకుచు) నేనే పాపకర్మ మెరుగను. ఎవరో గిట్టనివారు మా యింటికి కానిస్తేలు యను బొడ్డున - (కదలికుచున్నారు.)

తహ :—నీ కదబాటు చూస్తుంటే నీవు నేరం చేపివట్టే కనుపడుతున్నావు.

గుమా :—అవధానులుగారూ! మీకు వచ్చిన భయంలేదు. నిజం ఒప్పుకొని చెప్పండి.

అవ :—భీమరావుగారి మరదలు-

గుమా :—(చేయెత్తి అదరించి) ఈ పాటి చాలించు.

సోమ :—(మెల్లగా) నీ పుణ్యమాయెను ఊరుకోవయ్యా! పెద్దమనుష్యులకు విష్కారంగా అవమానం.

తహ :—అవధానులూ! నగం చెప్పవచ్చి పూరుకున్నావేమయ్యా ?

అవ :—ఆయ్యా! మరేమీ లేదు.

తహ :—లేకపోవడమేమిటి ? భీమరావుగారి మరదలని మొదలు పెట్టావుగా. అదేమిటో పూర్తిగా చెప్పు. తిన్నగా చెప్పకపోతే చేతులకు సంతెళ్లు పడతాయి.

సోమ :—(చెప్పవద్దని చేతైగ చేస్తున్నారు.)

అవ :—(కొంచె మాలోచించి) భీమరావుపంతులుగారి మరదలు బుద్ధిమంతురాలని చెప్పబోయి కమరు ఆశ్చర్యగా వున్నారని పూరుకున్నాను.

తహ :—నేను నిన్ను శిశువు సంగతి. అడుగుతుంటే యీ సంగతెందుకు ?

అవ :—చిత్తం! చిత్తం! :

తహ :—మీరు పునర్నివాహాలు కూడవంటారు. అవి లేకపోవడే గదా ఇట్టి హొరకృత్యాలు విత్తం జరుగుతున్నాయి. ఎంతో శోగ్రియాలమని చెప్పకుంటూ. నీ నంటి సోమయాజుల పేళ్లవారే ఇటువంటి రంకుముండలచేత లక్షవస్తుల స్రావాలు మొదలైనవి చేయించి, వంకోచించక హస్తోదకాలు పుచ్చుకొని, ముందుగా భోజనానికి సిద్ధపడతారు. నీనంటి ముసలివాళ్ళు కూడా మూడేళ్ల పిల్లలను పెండ్లి చేసుకుంటుంటే వయస్సులో నున్నప్పుడు పెండ్లి చేసుకోడానికి శ్రీల గ్రహచారమే కావాలి :

సోమ :—పూర్వజన్మలో చేసుకున్న పాపంచేత స్త్రీలు విధవలౌతారు. చేసుకున్న దెవ్వరికి అనుభవించక తప్పుతుంది ?

తహ :—ఈ స్త్రీలు పూర్వజన్మలో ఏపాపం చేస్తే దానికివ్వుడి అవస్థ వచ్చిందో మీకే మైనా తెలుసా?

సోమ :—నాకు తెలియదు.

తహ :—అది తెలియకపోతే మానిగాని పూర్వజన్మలో మీరెవ్వరో. ఇప్పుడు మీకిజన్మ ఎందుకు వచ్చిందో మీ సంగతైనా మీకు తెలుసా?

సోమ :—అది అంతకు ముందే తెలియదు.

తహ :—ఈ బాలవిధవలందరు పూర్వజన్మలో ఏ వంటి కర్మశ్రోత్రియులు. పునర్జీవా హము కూడదని పూర్వజన్మలో స్త్రీలను జీవపెట్టిన పాపవలన ఈ జన్మలో ఇలా అనుభవిస్తున్నారు. ఆవుటి వికంకువులే ఇప్పుటి మీరుపాస్తే అవతరించి ప్రీతిపూర్వక వాహులు కూడవని మీరు పూర్వజన్మలో వారిని పెట్టినవాడతై మళ్ళా కని తీర్చుకుంటున్నారు.

సోమ :—తమరీరాగు పెరివీయకూడదు.

తహ :—ఊరికే నవ్వులకన్నాను. ఈ జన్మలో మన దోషంచేతనే స్త్రీలు దుఃఖాన్ననుభవించడం ప్రత్యక్షంగా కనవడుతుంటే నీవు పూర్వజన్మ పాపమనెదవేమయ్యా?

సోమ : తమవద్ద నేనేమీ మాట్లాడగలను?

తహ :—సోమయాజులుగారూ! మేము భీమరావు వంతులుగారి మరదలు వంగతి విచారణ చెయ్యాలి. మీరు ముందుగావెళ్ళి ఆ యేర్పాటులు చేయించగలరా?

సోమ :—చిత్తం (అని వెళ్ళును.)

తహ :—సోమయాజులు వ్యభిచారం వల్ల దోషం లేదని మెట్టవేదాంతాలు బోధించి భీమరావువంతులుగారి మరదలివద్ద నాల్గవందల రూపాయల సొమ్ము కాజేసినాడటగా.

గుమ :—అవును అనేదాంతమే ఇప్పుడియన భార్యకు చక్కగా అక్కరకు వచ్చింది.

తహ :—చాల ప్రోద్బలమిది. మనము వెళదాము రండి.

(అందరు వెడతారు)

మూడవ రంగము

(సోమయాజులు, చార్య ప్రవేశిస్తున్నారు)

సోమ: — ఏమే తలుపువద్ద ఎంతోనేపు పిలిచినా పలికేవు కాదు. కేకలువేసి వేసి గొంతుక బ్రద్యలైంది.

సోమి: — నేను లోపలేచో వని నందడిలో వున్నాను. మీ పిలుపు నాకు వివపదలేదు.

సోమ: — తహషీలుదారుగారు మన యింటికి వస్తామన్నాడు. మేమిక్కడ వేసుక కూర్చున్న పెద్దచాప ఏమైంది?

సోమి: — మీ చాప కనిపెట్టకుండుటం తప్పు నాకు వేరేపనేమి లేదా?

సోమ: — నేను తలుపుదగ్గర పిలిచేటప్పుడు బుర్రున చాపచుట్టిన చప్పులైంది. ఒకవేళ చాపచుట్టి లోపలపెట్టావేమోనని అడిగాను.

సోమి: — అన్ని చప్పుడూ మీకు వివపదలాయి. అగడిలో చాపలేదు. తలుపు తీయ కండి. మీరు వీధితలుపులుతీసి వెళ్ళినపుడు చాప ఎవరెత్తుకపోయారో :

సోమ: — (గదితలుపుతీసి) మూల చాపచుట్ట కనుపడుతోందే.

సోమి: — మీకాచాప వనికీరాదు. నువ్వారావు గారంటితెళ్ళి మంచిచాప తెచ్చుకోండి.

సోమ: — (చాపచుట్ట చేతితోపట్టుకొని రాగుకూ) ఏమే చాపచుట్ట ఎంతలాగినా రాక. బరువుగావుంది.

సోమి: — (అర్జునచ్చి చాపచుట్ట పట్టుకొని) మునలివారయినారు. చాపపర్తదానితైనా మీచేతిలో సత్తవలేదు, నాకు చాపతో వనుంది. ఇంకోచాప తెచ్చుకోండి.

సోమ: — (వైనుంచి చాప చుట్టలోకి తొంగిచూచి) ఇందులో ఎవదో కూర్చున్నాడు. ఓరి దొంగగాడిదకొడకా : లోపల కూర్చున్నావే ? వైకి లేచిరా :

సోమి: — ఓరికే అల్లరిచేయకండి. నాకు కొంచము తలనొప్పివచ్చి యీ వైద్యుణ్ణి పిలి పించాను.

సోమ: — ఓరి కుక్కలకొడకా : ఏమిరా ఇంకా లేచిరావు?

వైద్యుడు: — (లేచివచ్చి) మాటలు మిగలబోకు. నీభార్యకు వైద్యము—

సోమ: — అంజకొడకా : వైద్యముకోసం వచ్చిన గాడిదకొడుకువైతే చాపచుట్టలో దూర వలసివవని నీకేం వచ్చిందిరా ?

సోమి : —తలనొప్పితో బాధపడుతుంటే పువకారానికి మందియ్యవచ్చిన పెద్దమనిషిని బ్రతిమాలుకోవడంపోయి నిష్కారణంగా తిడుతున్నారేమిటి? మీరసలే అనుమానపు మనుష్యులని చావచ్చుటో—

సోమ : —తాకు. తాకు. వన్నెవరోపిలుస్తున్నారు. (వైద్యుడువంకచూచి) పెద్దమనుష్యులు రాబట్టి యిప్పుటికి బ్రతికిపోయావు. వెళ్ళు—వచ్చే వచ్చే. కేకలు వేయకండి: (అని చావవట్టుకొని వీధి అరుగువద్దకు వరుగెత్తుకున్నాడు.)

(తహశ్శీలుదారు వగయిరా ప్రవేశిస్తున్నారు)

తహ : —మేము వచ్చేటప్పటికే చావ వేయించి వుంచమంటే వచ్చింతకువాతకూడ యింత అలస్యము చేశావేమయ్యా.

సోమ : —చిత్తం. చిత్తం. లోపల మా సోమిదేనికి కాస్త జబ్బుచేస్తే వెళ్లి వైద్యుణ్ణి తీసుకొచ్చాను. కొంచమాలస్యమైంది. క్షమించండి. (అనిచావవేస్తాడు)

తహ : —(కూర్చుని) కూర్చోండి. అంతాకూర్చోండి: (అంతా కూర్చుంటారు) వైద్యుడు గారూ: ఆదేమిటి తలనిండా ముసుగువేసుకొని దొంగకుమర్లై తలొంచుకుని పారి పోతున్నావేమి? ఒకసారిలారండి.

వైద్యుడు : —చిత్తం. (అని వచ్చి కూర్చుంటాడు)

తహ : —సోమయాజులు గారింటికి ఏమి పనిమీద వచ్చావయ్యా?

వైద్యుడు : —కాస్త సోమయాజులుగారితో పనుండివస్తే ఆయన యింట్లో లేవండువ వచ్చే చాకా వుండి, మాట్లాడి వెళుతున్నా.

తహ : —దానికేంగాని సోమయాజులుగారితో పనుండివస్తే నాకేం? సోమదేవమ్మగారితో పనుండివస్తేనాకేం? ఈ వీధిని జరిగిన శిశుహత్యవిషయం నీకేమైన తెలుసా?

వైద్యుడు : —నాకేమీ తెలియదు.

సోమ : —ఈయనకు తెలియందేమిలేదు. కడుపు దిగజడచూసి కీయనే మందిచ్చాడు.

వైద్యుడు : —ఈయన పురాణం చెప్పుతున్నప్పుడు వెనకొకమాటు భీమరావుపంతులుగారి మఱదలికి మందివ్వవలసిందని నన్ను చాల బ్రతిమాలుకొన్నాడుగాని నేనావనికి ఒప్పుకోలేదు.

(4)

(బంట్రోతు ప్రవేశము)

బంట్రోతు :—భీమారావు పంతులుగారు బసబోలేరు. వారి మఱదలుగారికేమో పదిరోజుల నుండి జబ్బుగావుండి మంచమునట్టిందట.

తహ :—బతే భోంచేసి మళ్ళావద్దాము. మధ్యాహ్నం వీరందరిని మాయంటివద్ద హాజరుపెట్టు.

బంట్రోతు :—చిత్తం.

(అందరూ వెళతారు.)

నాల్గవ రంగము

(తహశీలుదారుగారి వడకగది. తహశీలుదారుగారు, ఆయన భార్య ప్రవేశిస్తున్నారు)

తహ :—నీవు ఏమాట చెప్పినా వింటానుగాని యిలాంటి మాట లెప్పుడూ నాతో చెప్ప బోకు.

భార్య :—ఈ విషయంలో నా మాట వినక తప్పదు. భీమారావు పంతులుగారు సోమయా జులు చేత వందకాసులు సంపాదించారు. వెయ్యిరూపాయలు ఎంతకాలం సంపాదిస్తే వస్తాయి? మీవద్ద 15 రూపాయల జీతానికున్న గుమాస్తా నాలుగువేల రూపాయలు బెట్టి మేడకట్టాడు. ఆయన కోడలు మొన్న పెట్టుకొచ్చిన నగలుచూస్తే నాకెంతో ముచ్చటైంది. నాకు నూరువరహాల గుల్లలైనారేవు. మీరుతెచ్చేజీతం కూటికి గుడ్డకు సరిపోతుంది. నిన్న మొన్న చిన్నచిన్న ఉద్యోగములలో ప్రవేశించిన వాళ్లంతా ఇష్టమొచ్చినట్లు సంపాదించి భార్యలకు, బిడ్డలకు వంటినిండా నగలు దిగవేస్తున్నారు. మీరింతకాలం నుండి పనిచేస్తున్న ప్రియోజన మేమిటి? నాకు పెట్టుకోవడానికి మంచి నగలేరుగదా! పిల్లలకు చిన్నమెత్తు బంగారపు పూసకూడాలేదు. రేపు కాస్త కాలులో ముల్ల గుచ్చుకుంటే తరువాత నా బ్రితుకూ పిల్లల బ్రితుకూ ఏమి కావాలి.

తహ :—నీవెన్ని చెప్పినా రాచకార్యవిషయాల్లో నీమాటవినను. మనకు ధనము, రేహము శాశ్వతం కాదు. చిక్కమైనవి పేరు, ప్రితిష్ఠలు.

భార్య :—మీరు నా మాట వినకపోతే ఈ రాత్రికి ఏ నుయ్యో, గొయ్యో —

తహ :—దావడిరోనికెవ్వరో వచ్చినట్లున్నారు నీవు లోపలికి పో :

భార్య :—నా మాట వివరాలతో నేనన్నంతవని చేసితిరళాను : (అంటూ వెళుతుంది.)

తహ :—శ్రీమతి విద్యలేని హేతువు చేయకై యుక్తాయుక్తా తేలియక పశుతుల్యురాలై నందున కదా యింతమూర్ఖంగా ప్రవర్తించుట ! ఇప్పుడీ పాపాని కొడికట్టకుంటే అది తప్పక చెప్పినంతవని చేస్తుంది. ఏంచెయ్యాలిప్పుడు : నాన్నగారున్నప్పుడీదే గొడవ : ఎలాగో తప్పించుకొని బయటపడ్డాననుకుంటే దీంతో చావువచ్చింది,

(భీమారావుపంతులుగారు, గుమాస్తా ప్రవేశిస్తున్నారు)

భీమ :—(తహశీబదారుగారి కాళ్ళమీదపడి) మీరెలాగైనా మావరువు నిలబెట్టాలి. ప్రస్తుత వ్యవహారంలో మాకేమైనా అవమానంవస్తే మా కుటుంబంపై కట్టగట్టుకొని ఒక్కసారి గోదావరిలో పడవలసిందే కాని యీ ప్రజలలో తలెత్తుకుని తిరగలేం.

తహ :—మీరు కాళ్ళు వదలండి. నాచేత నయినంతవరకు యీ వ్యవహారంలో న్యాయమే చేస్తాను.

గుమ :—అలాకాదు. తమరిందులో వారిని రక్షిస్తానని అభయహస్తమివ్వాలి.

తహ :—నుంచిది. వెళ్లిరండి :

గుమ :—పంతులుగారూ ! ఆయ్యగారివాక్యం రామవాక్యం. హరిహర్రాదు లట్టిట్టయినా వారిమాటకు తిరుగులేదు. ఆయ్యా : నెలపు పుచ్చుకుంటాం.

భీమ :—ఆయ్యా : నెలపు పుచ్చుకుంటాం.

(అందరు వెళుతున్నారు.)

జ మా బ ం ది

ప్రథమ రంగం

(కరణం రామయ్యగారు, కాపుల దొరయ్య, మునిస్వామియ్య, వీరాస్వామియ్య ప్రవేశించుచున్నారు.)

కర :—దొరయ్య! నీవు గ్రామానికి మునసబువుగదా! తవ్వల తాతయ్య వద్దనుంచి నాలుగు రూపాయలు వసూలుచేయలేక పోయావే!

దొర :—అఁ. వాడు వట్టి బండమండకొడుకు! నేనేంచెయ్యనండీ. అన్నీ యిప్పుడే వచ్చాయి. అవతల గ్రామంలో దస్తుచేసి దెల్తా సూవరెంటు మొహాన్ని పోస్తేనేగాని పొలాల్లోకి వక్కచుక్క పీరురాదు. ఇవతల జమాబందీ బిరుదులకు దస్తుచెయ్యాలి. గోరుచుట్టుమీద లోకటిపోటు వడ్డట్టు పర్కారు కిస్తీకూడా యిప్పుడే రావాలి!

కర :—వీరాస్వామీ! నీవు దెల్తా సూవరెంటుగారి వద్దకుపోయి, యిప్పుడు జమాబందీ తొందర వచ్చింది, యీ తొందర అణిగిందాకా వెలరోజులు ఓపికచేస్తే సొమ్ము దాఖలుచేసుకుంటాము. ఈలోపల నీళ్ళు వదిలిపెట్టవలసిందని ఆదగలేక పోయావోయ్!

వీర :—ఆ మారాజు దగ్గర ఆవప్పుడకదండీ! చిల్లిగవ్వ తక్కువ కాకుండా సొమ్ము అక్కడబెట్టి మరి మాట్లాడమంటారు. నిరుడు ఏమైందనుకున్నాడు? మామూలులో వక రూపాయి తక్కువయిందని. నేను మళ్ళీ పూరికివచ్చి పట్టుకవెళ్ళి యిచ్చిందాకా, చేయి యెండిపోతున్నా. గిద్దెడు నీళ్ళు వదిలిపెట్టాడుకాదు ఆ మహానుభావుడు. రైతు లందరూ గొడ్లున గోలపెట్టారు. ఎవరికి కాస్త వెనకొముందైనా, తిరువతి వెంకటేశ్వర్ల ముడుపు ముందుగా చెల్లించుకోక తప్పదుగా! మనల్ని యిలా ఏదీసింది సొమ్ముపుచ్చుకుంటారాఅండీ, వాళ్ళా యిలాగే వైవాళ్ళకి లంచాలు పోయ్యాలటగా.

కర :—మనం వాళ్ళకు లోకునైతే, వాళ్ళా నై వాళ్ళకు లోకువ. ఇప్పుడు హుజూరున ఎవరో పేనేజరు ఉన్నారట. ఆతను దెల్తా సూవరెంటు మొదలైన వారి వద్ద లంచాలు చాలా దోచుకుంటూ వుంటున్నారట! అన్నవేళకు లంచం సొమ్ము దాఖలు చేయలేకపోతే మొన్న ఒక దెల్తా సూవరెంటును తీసివేసి, రెండువందల రూపాయలు పుచ్చుకొని, ఆపని మరి వకడికి వేయించాడు. ఇది, జరిగి రెండు నెలలైనా

కాలేదు. ఇంతలోకే యేదో తప్పువచ్చిందని యీ తొత్తవాణ్ణి కూడా తీయించివేసి మూడువందలు దొడ్చి, మరొకరికి వేయించాడు. శ్రీ రంగ రంగా ! హుజూరులో మరీ అన్యాయంగా వుంది.

ముని :—దెల్లా నూవరెంట్లకు రోగం కుదరాల్సిందే. మొన్న నేను పాడికి మాపెద్దావును తోలిపెట్టినానుకానని మాదొడ్డెడు పకువుల్నీ కాలవగట్టు తొక్కినవనే వంకపెట్టి, యీనెల్లో మూడుపార్లు బందెలదొడ్లో పెట్టించాడు. నాకు యాభైరూపాయలు వదిలాయి. ఈ పాట్లు పడలేక నిన్న ఉదయాన మాఅవును తోలించేశాను. అవును వంటించేటప్పుడు నాపెళ్ళాం పెద్దపెట్టున ఏడ్చింది. నిరుడు యీదినినాలో దాన్ని నూరురూపాయలు పెట్టికొన్నా; పూటకు మూడుకేర్ర పాలు యిచ్చేది. ఈ ఉద్యోగస్తుల మూలంగా నుంచి వస్తువుకూడా కొనుక్కోవడానికి నోరుకోలేదుగదా!

కర :—దాని తల్లికిగగోసినావు ; అది పోనేపోయింది. ముందుగా యీ జమాబంది చూట చూడూ ! మొదట ఈ గంధం గడిచి పిందం బయటవడితే, పిమ్మట అన్నీ చూసుకోవచ్చు. జమాబంది ఖర్చులు నాలుగువందలూ యివ్వాలి రేపల్లో మన గ్రామంలో వసూలయ్యే ఉపాయం చూడు. నీ పెత్తందారీతవం చూద్దాం !

ముని :—నురేం పర్వాలేదు! వసూలొకాయ నాదీ పూచి. 'ఊరిమీద పూరు వద్దా' కరణం మీద కానుపడదు; మొత్తంమీద మీకిందులో వందరూపాయలు మిగుల్తాయి. ఒక దమ్మిడీ చేతికి తగలదు.

కర :—తర్వాత మెల్లిగా రాబట్టుకోవచ్చుగాని మోతుబరీ రైతులు మీరు తలా వది రూపాయలూ వేసుకొని రేపు నా చేతికి యివ్వండి.

వీర :—ఈ జమాబంది ఎప్పుడు విరగదొతుందోగాని గ్రామంలో మహా అల్లరిగా ఉంది నుమండి! బంతోగితు వాళ్ళు పూరిమీదవడి యాడిగవార్ల యిక్కల్లోను, చాకలివార్ల యిక్కల్లోను దూరికొడిపిల్లల్నీ, కూరగాయల్నీ, బలవంకంగా లాక్కుపోతున్నారు. పూరంలా లబ్బున మొత్తకుంటున్నారు. పాకలనిమిత్తం, పంపిళ్ళనిమిత్తం, మన పూళ్ళో కాడిచెట్లన్నీ మోళ్ళయిపోయాయి. పుల్లలక్కి వనగం తుమ్మచెట్టుపోయాయి. వదిహేను రూపాయల గుమాస్తా కాడినుంచీ పగ్గిలివారి యంటివద్ద పందిరి వెయ్యాలి; కోరణాలు కట్టాలి. సరేగానండి. పూరూరునుంచీ యిలా పగ్గిలిరోజూ పగ్గిలి యంటికి పెరుగుకావిళ్ళూ పాలకావిళ్ళూ, కర్రలకావిళ్ళూ, కూరంకావిళ్ళూ వెళ్తవి కదా. యివన్నీ ఏంచేస్తారండి?

కర :—ఏం చేస్తారా ? తమకు కావలసినవిపోగా మిగిలినవి జనదిగిన యంటివార్లకు యిచ్చేస్తారు. పుల్లలూ మొదలైనవి మళ్ళీ జమాబంది వచ్చేదాకా ఏటికి యేదాదీ సరిపోతయ్, అందుచేతనే పరదేశీవస్తే బసయివ్వని ముండాకొడుకులందరూ మా

యింట్లో దిగాల్సింది. మాయింట్లో దిగాల్సిందని ఎదురుగుండావెళ్ళి ఉద్యోగస్తుల్ని తీసుకవచ్చి యిక్కట్ల దింపుకుంటారు. ఏమీ లాభంలేకపోతే వారిమొహం కంది గరుడవేవా యేమన్నానా పూరితే బసలివ్వడానికి :

వీర :—చూడిండి : ఉద్యోగస్తుల వెచ్చాలనిమిత్తం కోమట్లకూరనే చీట్లు బహుచిత్రంగా ఉంటవి. ఎవరికి ఆ వస్తువుకావాలో ఎక్కడా పేరుండదు. ఎవరికి చీట్లు వ్రాశారో ఆ కోమట్ల పేరుండదు సరికదా, కింద దన్నత్తైనా ఉండదు : కరణంగారూ : కోమట్లు మనల్ని దగాచేసి దొంగచీట్లురాసి మనవద్ద సొమ్ముపుచ్చుకుంటేనో : అరుగున దన్నతా, వల్లకాదా :

కర :—గుండెలున్నాడే : కోమటివాడు ఒక్కనాటికి అలా దగాచేయడు. పట్టువాసపు కోమట్లుంటే చేస్తారేమోగాని వల్లెటూరి కోమట్లు చెయ్యలేదు.

ముని :—అయ్యా కరణంగారూ : ఉద్యోగస్తులు మనం తినేదానికంటే మూడురెట్లు ఎక్కువ ఖోంచేస్తారా : వద్దుల్నిబట్టి వక్కొక్కరికి రోజుకి మూడు శ్లేఃవియ్యం, శ్లేఃతేరు నెయ్యి అవుతొంది. సప్లయిలన్నీ మనం చేస్తున్నాంకదా, యీ రోజుల్లో ఉద్యోగస్తులకు జీతాలు ముట్టుతాయా ముట్టవా :

కర :—సర్కారువారు ఎప్పటికిమల్లనే జీతాలిస్తారు. ఆ జీతాలు మాత్రమేకాకండా మన మీచ్చే మామూళ్ళు అన్నీకలిపి పదిహేను రూపాయల గుమాస్తాలుకూడా జమా బందీ అయి యింటికి వెళ్ళేటప్పుడు నాలుగేసి ఐదేసివందలు పట్టుకపోతారు : ఉద్యోగస్తులు భోజనాలు మనలాగే చేస్తారటగాని ఎక్కువ తెప్పించిందంతా తమరిని ఆశ్రయించుకొని ఉన్నవారికి యిస్తారు.

ముని :—ఈ జమాబందీలో నిరస్తాదారుగార్ని మొత్తం ఏమాత్రం దొరుకుతుందండీ :

కర :—మన నిరస్తాదారుగారికా : ఎంతదొరుకుతుందో నాకు తెలియదుగాని, తహశీల్దారు ద్వారా మామూళ్ళుంటవి. ఈ తాలూకాలో మొత్తం నాలుగువేల రూపాయల మామూళ్లు ఉండవచ్చు : అంతదూరమెందుకూ : ఉపనయనం చేసుకుంటారనీ, యిల్లు కట్టించుకుంటారనీ, యజ్ఞాలు చేస్తారనీ, సత్రాలూ, చలివేంద్రాలు పెట్టిస్తారనీ పీరు సిఫారస్ చేసే బ్రాహ్మణులకు యివ్వడానికి కేవలం గ్రామాతిమీద వహూలుచేసే సొమ్ము ఎంతవుంటుందో చూడు : మొన్న కాశీ పంతుళ్ళుచేస్తానన్న బ్రాహ్మణు ఒకడు మన తాలూకాలోంచి ఎనిమిదివందల రూపాయలు పట్టుకపోయినాడు. నిరస్తాదారుగారు పంపించిన భోగందానికి ఏతాలూకాలోను వెయ్యిసూటవదహార్లకు తక్కువ యివ్వలేదు :

వీర :—సిపాఠస్సులు మాత్రమే కాదండీ: ఈ ఉద్యోగస్థులు కూడా యిష్ట కట్టించు కుంటామనీ, కొమాళ్లకు కుమార్తెలకూ పెళ్ళిళ్లు చేసుకుంటామనీ చాలా సొమ్ము గుంజితారు.

కర :—అది సరే! వారియిట్లో కార్యాలైనప్పుడు ఒక్క దబ్బుకో కువరదు. ఊళ్లలోవున్న మంచివస్తువులన్నీ వాళ్లయిళ్లకే వెళ్ళవి. మొన్న శిరస్తాదారుగారు పదివేలరూపాయల యిల్లు కట్టించుకున్నారు గదా! వారికి ఒక్క దమ్మిడి చేతిది తగిలించీ! నీకు జ్ఞాపకం లేదూ! మన పూర్వో వున్న చేవతాడిచెట్లన్నీ కొట్టించి నీవే కాదూ తరువులు వేయించి వెట్టివాళ్ళచేత పంపించావ్. మనపూర్వో దానయ్యగారు వేయించిన యిటుకామ అంతా గాల్గికి రాత్రి అక్కడికి వెళ్ళలేదూ! గొప్ప ఉద్యోగస్థుల యింట్లో భవకార్యాలైతే ప్రజలు పండించిన వస్తువులలో మిగిలినవి ఆమ్మివేస్తేనే ఎంతో సొమ్ము వస్తుంది.

వీర :—అరుగో! శిరస్తాదారుగారు వస్తున్నారు. దొరగారిదేరా దగ్గర బిగ్గరగా మూట్లాడు కున్నారని బంటోరుల్ని పెట్టి కొట్టిస్తారు. పారిపోదాం రండి! (అని లేచి పోతున్నారు.

రెండో రంగము

(తహశీల్దారుగారును, తాలూకా గుమాస్తాయుమ్మా ప్రవేశిస్తున్నారు)

తహ :—ఏమండీ గుమాస్తాగారూ! మీరు చెప్పినమాట నిజమేనా?

గుమ :—నిజమేనండీ. ఇవ్వాలి ఉదయాన శిరస్తాదారుగారి యింటికి వెళ్ళితే మీరు యీ తహశీల్దారీపదికి పనికిరారని వైకి వ్రాస్తామని కలెక్టరు దొరగారు మీమీద మండి పడుతున్నారని తెలిసింది.

తహ :—నిష్కారణంగా నామీద యింత కోపం రావడానికి కారణమేమిటండీ? నేను ఒక్క దమ్మిడి లంచం పుచ్చుకోను. శిస్తులలో ఎక్కడా ఎక్రియర్స్ లేవు. చదు కుగా పనిచేస్తాను. అందరికంటే ఎక్కువ పరీక్షలు ప్యావయ్యానూ!

గుమ :—మీరు ఎక్కువ పరీక్షలు ప్యావవడం, లంచాలు పుచ్చుకోకపోవడమేనండి దొరగారి ఆగ్రహానికి కారణం. మీరు పరీక్షలు యివ్వకపోతే అందరి తహశీల్దారలకీ లంచాలు పుచ్చుకొని అందులో వారికి భాగం యిస్తుండేవారు. మీరూ భాగవదేవారు. వారూ సంతోషించేవారు. దొరగారి దగ్గర మంచిపేరు వచ్చేది! నిన్న

బొక్లేరువాడికి మామూలు నాలుగు రూపాయలూ యిచ్చినట్లయితే వాడు దొరతో ఏమీ చెప్పేవాడుకాదు.

తహ :—నాకు వచ్చే మాటదెట్లై ఆయిదు రూపాయలలోనూ ప్రతివాడికి లంచాలు ఎక్కడివ్వనూ ? నాజీతం మాయింట్లో భోజనానికే సరిపోతుంది. వాడు యెక్కడా దొరకని నువ్వననబ్బు దొరసానిగారికి కావాలంటాడు. ఈ గొంతెమ్మ కోర్కెలు కోరితే ఎక్కణ్ణుంచి తేగలం! ఎంత మంచి వస్తువులుతెచ్చినా మంచివి కాదంటాడు. పుచ్చుకొన్న వస్తువులకు సొమ్మివ్వడు.

గుమ :—మామూళ్ళివ్వకపోతే అన్నీ యిలాంటి తంటాలే వస్తాయి. బొక్లేరువాడు మన మిచ్చిన సన్నబియ్యం దాచేసి, ముతకబియ్యం వండిపెట్టి తహశిల్దారుగారు యిలాంటి పానుబియ్యం వంపించారని చెప్పాడట : మీరు వంపించిన సబ్బుబిళ్లలు దాచి, మీరు యీపూళ్ళో నబ్బు దొరకదన్నారని దొరసానిగారితో చెప్పాడట !

తహ :—దొరలూ నిజం తెలుసుకోకండా యిలాంటివాళ్ళ చెప్పుడుమాటలు వింటారండి :

గుమ :—విన్న దొరగారు తిండితిని దేరాలో వంటరిగా కూర్చుంటే గుమాస్తాలు కచ్చేరికి అలస్థంగా వెళ్ళారు, ఎందుకింత అలస్థం అయిందంటే, మేము సొమ్ముపంపినా, తాశీల్దారు బియ్యంవగైరా వేళకు వస్తయిచేయక, అరగంటముందే వట్టి చేబియ్యం వంపించాడనీ, వుండి వుండి ఆ అన్నం తినడానికి వీలేక పారేసి దొరగారు కోప్పడతారేమోనని త్వరగా పరుగెత్తుకొచ్చామని అందరూ ఏకకంఠంతో చెప్పారు. అలా చెబితోంటే ఎంత కాంతుడుకైనా కోసం ఎందుకురాదు ?

తహ :—నా జీతంలోది పెట్టుకొని అన్నీవేళకు వస్తయిచేస్తున్నానుకదా. అబద్ధాలు చెప్పడానికి యీ గుమాస్తాలికేం పొయ్యేకాలం వచ్చింది ?

గుమ :—వస్తయితెన్నిచేసినా మామూళ్ళివ్వకపోతే, ఏదోసమయంలో దొరతో ఏదైనావిమర్శ చేస్తారు. ఎంత న్యాయస్తుడైనా ఒకప్పుడు యీ చెప్పుడుమాటలు నమ్మకతప్పుడు.

తహ :—ఈ సంగతులన్నీ దొరగారితో స్వయంగా చెబుదామని ప్రార్థనవెళ్ళి సమయం చిక్కక వచ్చాను. బంటోరు ఎన్నిసార్లుచెప్పినా సమయంకాదని చెప్తూవచ్చాడు. నిజం మనవిచేసుకోడానికి దొరగారికి ఖాళీలేకపోతే ఎట్లా మొత్తుకోను ?

గుమ :—మామూళ్ళు పారవేసినట్లయితే వెళ్ళగానే మీకుదర్శనం అయ్యేది. అదిలేకపోతే దేరాముందు వెయ్యేళ్ళుకూర్చున్నా అంతే ! శిరస్థాదారుగారికి మీమీద కోపమే : పైకి మంచిగా ఉన్నా. ఏలుదొరికతే ఎందులోనైనా పట్టుకొని మిమ్మల్ని గట్టిగా నొక్కివెయ్యాలని చూస్తున్నాడు. నిరుడు, ఆయన పంపిన భోగందానికి మీరేమీ ముట్టచెప్పలేదట !

కహ : — ఇంతమంది నిష్కారణంగా హానిచెయ్యాలని చూస్తూంటే నేనొక్కణ్ణి ఏంచేయ గలను ? నా ఉద్యోగమైనా పోవడానికి ఒప్పుకుంటానుగాని నా జన్మలో, లంచాలు మాత్రం పుచ్చుకోను. ఏ ఉపాయమూ తోచకుండా వున్నదండీ :

గుమ : — లంచాలు పుచ్చుకోవడంతప్ప రెండో మార్గమేమీలేదు. మీరు లంచాలు పుచ్చు కుంటేనేతప్ప మీ సంవత్సర జీతం ఖర్చుపెట్టినా వీళ్ళని సంతుప్తిపరచలేరు ! హజూరు వాళ్ళకు మీరు సొంతంగానైనా యిచ్చుకోవాలి; లేక తాలూకామీదనైనా పడాలి. ఆరెండూ మీకు చేతగావు. ఇకవాళ్ళని మీరెలా మెప్పించగలుగుతారు ? మీలాగే మడిగట్టుకొని కూర్చుంటానని బెట్టుచెయ్యడోలే ఒక తహశీల్దారుకి ఇట్లాగే బర్తరవ్ ఆయింది.

కహ : — కారణం లేకుండానే ప్రైవాటుమాత్రం పూడికే బర్తరవ్ చేస్తారా ?

గుమ : — వెలికేవాళ్ళకి అన్నీ కారణాలే కనపడతాయి. లంచాలు పుచ్చుకోని తహశీల్దారు ఉంటే, కింది ఉద్యోగులు ఉన్నవీ లేనివీ కలిపి దొంగపిర్వారులు తెప్పించి, నానా అవస్థలా పెడతారు. ప్రజలకుకూడా లంచాలు పుచ్చుకొనేవాళ్ళు వుండడమే యిష్టం. నక్కరుకు వస్తంవచ్చినా లంచాలిచ్చి తాము లాభం పొందుకూవుంటారు,

కహ : — పోనీయండి ! ఆలా లంచాలు పుచ్చుకోదానికంటే ముష్టైతుకోవడం ఉత్తమం! ఇది ఏమీ దురస్థాయమో నాకు తెలియకుండా వుంది. ఇది ఉద్యోగస్తుల లంచాల జమాబందిలాగా వుందికాని, నక్కరు శిస్తు జమాబందిలాగా లేదు:

గుమ : — మీకింకా అనుభవం తక్కువ గనుక నీకులు చెబుతున్నారు. ఈ తహశీల్దారీ తాస్తా పోయింతర్వాత మీ మొహం ఎవ్వరూ చూడదు. బాగా ఆలోచించుకోండి! మీకూ మాకూ బంధుత్వం కలిసివుంది గనక మీజేమంకోరి యింతగా మనవి చేశాను. నెలవిస్తే యీ సాయంకాలమే శిరస్తాదారుగారితో మాట్లాడి అప్పీ చక్కబెట్టుకొని వస్తాను.

కహ : — ఆలోచించి తర్వాత చెబుతానులెండి. ఇప్పుడు భోజనం వేళైంది. వెళ్తాను.

— తెర —

గొట్టాలమ్మ సభ

(మాదిగ మర్రిగాడు, గొండ్ల గారిగాడు, పూజా పూర్ణయ్య, కామ కామయ్యయు ప్రవేశిస్తున్నారు.)

కామ :—ఒరే : మర్రిగా, పూజో ఆమ్మోరిజావ్వాలు యిల్లా ఉన్నప్పుడు మనం ఆమ్మోరిని వదిలిపోవో నిలువక్కలేదంట్రా ?

మర్రి :—బాబూ : తప్పకుండా నిలపాలింది. మాకు డప్పులపని లేకపోవడంచేత కల్లునీళ్ళకు లేక చస్తూండాము. మా మాదిగోళ్ళందరినీ పోగుచేస్తా, తప్పకుండా వుత్సవం చేయించండి. ఈ మూలంగానైనా మాకు నాలుగుడబ్బులు దొరుకుతాయి.

గారి :—బెనండీ : తప్పకుండా చేయాల్సిందే! మాదిగోళ్ళు మాత్రమేకాదు. మాకు నాలుగుడబ్బులు గిట్టుతాయి. ఇప్పుడు మనపూర్వో యెంతమంది కల్లుతాగినవాళ్ళున్నాయో జాతర దినాల్లోలాగా మరెప్పుడూ ఖర్చుకాదు. కావలిస్తే మావాళ్ళందరినీ పోగు చేసి, దీనికి కావలసినంత సరంజామా చేయిస్తాను. ఇచ్చుకోమంటే తలా రెండవలు చందాకూడా యిప్పుకుంటాం.

కామ :—ఇక అంతా కుదిరింది. పూర్ణయ్య సువ్వేమంటావ్ ?

పూర్ణ :—నేననేది ఏముంది : నీ చిత్తం. నాలుగు రాళ్ళు దొరికేటప్పుడు నాకు పంతోషమే. ఈ యేడు వేటపోతులు, దియ్యం చాలా దొరుకుతాయ్.

కామ :—అందుకు సందేహమేమిటి : వెయ్యి వేటపోతులూ, పదివేల కోడిపెట్టలూ తెగక పోతే నన్ను మారుపేరున పిలవండి. పాపిష్టిదేవుడు మాంసం నిలవవుండకండా చేసేడుగాని, లేకపోతేనా యేటికియేడాది యీ మాంసం మనందరికీ వుష్కలంగా పరిపాదేది.

పూర్ణ :—కామయ్యగారూ : ఇందులో యింకొకటి వుందండీ. బ్రాహ్మలూ, కోమట్లూ నరికించే వేటపోతులు మాత్రమే మనకు దక్కుతాయిగాని; కూదులవి వొక్కతల మాత్రము యిచ్చి తక్కినభాగం వాళ్ళే పట్టుకొవలెకాదు. అదిలేకండా చేస్తారూ ?

కామ :—ఇప్పుడు మనం ఆ పనియత్నం చేయకూడదు. ముందుముందు ఆ సంగతి ఆలోచిద్దా. బ్రాహ్మలు యిచ్చే మేకపోతులే మనకు నెత్తికినేలకి చాలాయి. అంతగా చాలకపోతే తర్వాత మన గజాచారిగాడిచేత మేకపోతుల్ని యింటికి తీసుకపోతే

రోగాలు ఎక్కువచేసి పూర్ణోవాళ్ళందరినీ చంపుకొనిపోతానని అనిపిస్తాం. అమ్మోరు యిల్లాగ అన్నదంటే అందరూ మేకపోతుల్ని మనకు యిచ్చేపోతారు.

మల్లి :—నేనిప్పుడే చెబుతున్నానండోయ్! తెగిన మేకపోతుల తలకాయలన్నీ మా మాది గోళ్ళవే సుమండీ : కర్వాత లేదనేడు.

కామ :—సరేలే! మామూలు ఎలాగో అలాగే చేయవచ్చు. పూర్ణయ్య! ఇప్పుడే చెబుతున్నాను. దొరికితే బియ్యంలానూ వచ్చే దక్షిణాల్లానూ సగంమాడి, సగంమిడి సుమా : తర్వాత తగూలు పెడితే వనికిరాదు.

పూర్ణ :—అలాకాదు. కష్టపడేవాళ్ళం మేముగనక, రెండువంతులు మాకిచ్చి ఒకవంతు మీరు వుచ్చుకోండి.

కామ :—అలా వల్లపడదు. మాకు సగంవంతు యిస్తేనే వుత్సవం జరుగుతుంది. లేక పోతే జరగనే జరగదు. నమ్మ కనుక్కోకండా మీరు పాకలు పేయిస్తేరా మర్నాటికి తగలదామో లేదో మీరే చూస్తారు.

పూర్ణ :—మీ యిష్టం వచ్చినట్లే మీరు వుచ్చుకోండి. బాబావాళ్ళకూ, దమ్మలవాళ్ళకూ అయ్యే ఖర్చులుపోగా మిగిలేదానిలో సుమా అండి, మీకు సగం యివ్వడం. అనిక అంతల్లోను సగం తెమ్మంటారు.

కామ :—అలా తెమ్మనడానికి నేనుమాత్రం న్యాయం ఎరగనివావా? అన్నీబర్చులా పోగా మిగిలేదాంట్లోనే చెరిసగం తీసుకుందాం. బెనుగాని, పీపు గరగల్ని ఎత్తుకోని పీచుల్లో తిరిగేటప్పుడు అమ్మోరు యేంచెప్పించని చెబుతావ్ :

పూర్ణ :—అదీ, మీరే తెలివివూర్తి.

కామ :—మంచిది. ఆలోచించి చెప్తానుండు. ఆ! నాస్తీకుల మాటలని వేసకొమ్మలు కట్టకండా, గంధకం, తారు, పొగలువె య్యడంచేత నాకు కోపంవచ్చి జలాగు చంపుతూ న్నానని ముఖ్యంగా చెప్పాలి. తరువాత....నాకు జాతరలూ, పుత్సవాలూ చెయ్యడం మానేశారు. ఇప్పటికే నా బుద్ధితెచ్చుకొని నాకు జాతరలు చేయించకపోతే శవాలను టళ్ళతో తోలేటట్లు చేయిస్తానన్నదని చెప్పి, మరచిపోకండా ఈరెండా ముఖ్యంగా చెప్పాలి. అలాచెప్పకపోతే ఇంగ్లీషు చదువుకున్నవాళ్ళ మాటలునమ్మి దొడ్లు కుభ్రం చేసుకోవడం, గోడలకు వెల్లవేసుకోడం, నీళ్లుతాచి వడగట్టితాగడం, తాటూ, గంధకం పొగలువెయ్యడం ముఖ్యంగా చూసుకుంటారుగాని, మనకు బియ్యం యివ్వడం, చలిమిడి, నానువప్పు నై వేద్యాలు పెట్టడం, చేతిపోతుల్ని ఇవ్వడం మానేస్తారు.

పూర్ణ :—అదిసరేగాని యీ గంధకపు పొగవల్లా, వాటివల్లా ఏమైనా ప్రయోజనంవుందీ :

కామ :—ప్రయోజనం వుందీ, లేదీ ఆ గొడవ మనకెందుకు? మనకు నాల్గడబ్బుయారే పని మనం చూసుకుందాం. మనకు బాలులు యిచ్చేవాళ్ళందరికీ రోగాలు రాకుండా వుంటున్నాయా? వాళ్ళు చావకుండా వుంటున్నారా? ఏంచేసినా చచ్చేవాళ్ళు చావనే చస్తారు : బ్రితికేవాళ్ళు ఎల్లాగో బ్రితుకతారు : గాలిలోను నీళ్ళలోను, యేముందీ : ఈ గోదావరీ. యీ గాలి, ప్రపంచం పుట్టినప్పటినుంచీ వున్నాయిగాని, బ్రిహ్మ దేవుడు వీటిని కొత్తగా పుట్టించేడా యేమిటి?

పూర్ణ :—పోనీయండి : ఆయుర్దాయంవుంటే ఎల్లాగో బ్రితుకతారు. ఆసంగతి మనకెందుకుగాని అమృతాదు మూకుల్లో ఏంపడవేసిందని అడుగుతారు. ఏంచెప్పమంటారు.

కామ :—ఏం చెప్పమన్నావా : ఊ! పనుపూ కుంకుమా పడవేసిందని చెప్ప, ఇకనాకు తిన్న సేవచేయిస్తే మీ పనుపూ కుంకుమా చల్లగా వుంచుతా, నని అమ్మోరి అలి పొయింగా అర్థం నీవు విప్పి చెబుతావుండు.

పూర్ణ :—అలాగే చెబుతానుకాని వదిమంది గజాచార్లని, శివశక్తుల్ని పోగుచెయ్యాలే :

కామ :—ఇప్పుడు అంతమంది రారు. ఎవళ్ళనైనా దబ్బయిచ్చి రోజుకూటికీ తీసుకు రావాలి. వాళ్ళయినా మునపటిలాగా అల్లరిచెయ్యడానికి వల్లగాదు. వాళ్ళయింటికొడ గంతులేస్తే పిల్లారు బిడుగుకున్నాడని కిందటిమాటు వొకాయన ఒక శివశక్తిని చావకన్నేడు. అప్పజించి భయంచేత ఎవళ్ళూరారు. ఇంకోఆయన ఒక గజాచారి తన్నేమో తిట్టేదనే కోపంచేత తిన్నగా బిజారుకు పరుగెత్తి సేముబెత్తం కొనుక్కొని వీటూదిపూసుకొని వేపమండల చేత్తో పట్టుకొని తన పగ తీరేటట్టుగా బాడేశాడు. పోగా మామూలుగావచ్చే ఆ ముండలుమాత్రం యిద్దరువస్తారు.

పూర్ణ :—వాళ్ళే చాలునులేండి. వాళ్ళకు కానీని కల్లునీళ్ళు పోయిస్తే కొంచెం తూలుతూ నడుస్తారు. వళ్ళు తెలిసివుంటే ఎవరైనా కొట్టిపోతారేమో అనే భయంచేత వాళ్ళయినా ఆకొస్త అల్లరి చెయ్యరు ఇప్పుడు అన్నీ కాని కాలాలు వచ్చిపడ్డాయి.

కామ :—అవును. ఇప్పటికాలం మంచిదికాదు. సరే! మనం వెళ్ళదాం రండి. రేపు పూర్ణో నలుగురితోనూ చెప్పి మీటింగు చేయించి అమ్మోరి జాతర నిమిత్తం చందాలు వేయిద్దాము. మన పూజో అఖరికి ఆయిదువందలైనా చందా వసూలు కాకపోకుండా :

(అని మాట్లాడుకుంటూ వెళ్ళుతున్నారు.)

తెర పడుతుంది.

శ కు నా లు

[పాపయ్య పంతులుగారు, కామయ్య కాన్పురిగారు ప్రవేశిస్తున్నారు]

కామ : —పాపయ్య పంతులుగారు : మీకు గొప్పఆవద సంతవించింది. ఈ దొర వట్టి కిరాతకుడు. మూడరూపాయల వని నిష్కారణంగా పోయింది : జాతివాడి స్వభావం ఎరిగినవారు గదా మీరు. రెండురోజులు ముందుగా బయలుదేరక పోయారండీ :

పాప : —ఏం చెయ్యనండీ ? ఆడవాళ్ళతో ప్రయాణమా : మంచిచెడ్డ విచారించకుండా దూరాభారం ఎలా బయలుదేరనండీ? మొదట అమావాస్యకు ముందే బయలుదేరు దామనుకున్నా. దోవరో అమావాస్యవస్తే మంచిదికాదని పెద్దలుచెప్పారు.

కామ : —అమావాస్య వెళ్ళిన విధియనాడు ప్రయాణంకట్టినా రెండురోజులు ముందుగానే వచ్చేసేవారు.

పాప : —అమావాస్యవెళ్ళినా, పాడ్యమి బొత్తిగానే మంచిదికాదాయ్ : విధియనాడు బయలుదేరుదామంటే ఆరోజు శుక్రవారం అయింది. అక్కడికి మొండిచొరవ చేసి ప్రయాణం కడదామని అలోచిస్తూఉంటే, తునుక్కుమని ఎవరో లోపల తుమ్మారు. ఆటవంటి అపశకునం అయితర్వాత ఆరోజుకి ప్రయాణం మానేశా.

కామ : —పోనీ, తదియనాడు తెల్లవారకట్ట బయలుదేరకపోయారా :

పాప : అమ్మి ఎరిగిన మీరే ఆలా శతవిస్తారేమిటి : పిల్లల్ని తీసుకొని శనివారం ఉదయాన్న దుర్ముహూర్తంలో బయలుదేరడమే : ఆ మధ్యాహ్నం వర్షం దాప రించింది : ఇక, ఆరాత్రి బండకోసం వర్షమానం పంపించుకోకుండానే గుడ్డగూబ కూసింది, ఆమర్నాడు చవితికదా : ప్రయాణానికి తాయుకికాదని మీరెరిగిందేగా :

కామ : —ఒహో : చివరకి పంచమినాడు బయలుదేరేడు కాబోలు. అలాగైతే యిక్కడికి మూడురోజుల క్రిందటనే చేరుకోవాలనింది.

పాప : ఆరోజూ బయలుదేర లేదండీ : ఆరోజు ప్రొద్దున సక్షత్రం చెట్టయింది. దానికి తోడు వర్షంకూడా తయారైంది : చద్యాహ్నం బయలుదేరుదామంటే భోంచేసి

వచారు చేస్తూవుండగా మాలబల్లి మీదపడింది. జోతిప్పుట్టి విలిపించి, స్నానం చేసి దీపంపెట్టుకొని శాంతి, గీంతి చేసుకునేటప్పటికి దీపాలవేళయింది. రాత్రి భోజనాలుచేసి ప్రయాణం కట్టుదామాఅంటే, పెద్దలందరూ చుక్కెదురు వెళ్ళకూడ దన్నారు.

కామ :—మర్నాడు షష్టిగనక అసలే బయలుదేరలేదనుకుంటాను!

పాప :—ఒక షష్టిమాత్రమే ఐతే పొనీ అనుకోవచ్చు. ఆవేళ విడుగులాగా మంగళ వారంకూడా వచ్చింది. ఈరెంటికి తోడు ఆదివం వట్టి పాడునక్షత్రం.

కామ :—ఇక సప్తమినాడు బయలుదేరారా? అక్కరికి బండి బాగా నడిచి వుంటుంది. భోజనాలవేళకి నిన్న యిక్కడికి చేరుకున్నారా ?

పాప :—సప్తమీ బుధవారం పర్యాయానికి బహు అనుకూలమైనదినం అయినప్పటికీ ఆ రోజు ఉదయం సందర్భవడలేదు. ఆరోజు మహూర్తం స్థిరపరిచాం. మా చిన్న కుర్రాడి పుట్టినరోజు అయింది. పండగచేసుకొని భోజనాలుచేసి బయలుదేరుతేకాని వల్లకావని ఆడవాళ్ళు వట్టుపట్టేడు. ఆ ఉదయాన్నే బయలుదేరితే దొంగలమర్రి మధ్యాహ్నమే చాటిపోదుము. భోజనాలుకాగానే బయలుదేరుదామని బట్టకట్టింది తీరా ఎక్కడోయేటప్పటికి వెధవముండ యెదురుగుండా వచ్చింది. మళ్ళీ లోపలికి పోయి అరగంటనేవు అగేము. అప్పుడు బయలుదేరినా దీపాలుపెట్టకముందే దొంగలమర్రి రాచేవాళ్ళం. మళ్ళీ వీధిగుమ్మంలోకి వచ్చేటప్పటికి ఒంటిబ్రాహ్మణుడు పర్యవక్షమయ్యాడు : మళ్ళీ కొంతనేవు ఆలస్యంజరిగింది. ఇది ఇల్లాచేస్తుంటే లాభంలేదని వీధిలో యెవడూ నడవకుండా జాగ్రత్తపెట్టి, పొరుగింట్లోనుంచి ఒక ముత్తెడు ఎదురుగుండా వచ్చేటట్లు ఇందోబిస్తుచేసి చటుక్కున ఇంకెక్కాం. ఎంత మంచి శకునంహాని బయలుదేరినా లాభం లేకపోయింది. రాత్రి 10 గంటలకు దొంగలమర్రివద్దకు జరుగూ చేరుకున్నాం. మేము జడిసినట్టుగానే యెట్లాగిరిపాం చారోగాని. దొంగలు సమయానికి వచ్చి నగలన్నీ యెత్తుకపోయినారు. మంచి శకునం బలంవల్ల పాపిజాంతు అపాయంలేకుండా బ్రతికి బయటపడ్డాం.

కామ :—దాని ముండామోసిససొమ్ము! అందుకు విచారమెందుకండీ? ప్రాణాలు దక్కుతే మళ్ళీ సొమ్ము గణించుకోలేం? శలవుదినాలు అతిక్రమించి వచ్చారని ఆ దొరముండాకొడుకు అక్రమంగా పనితీసివేయడం చేత ఎల్లకాలమూ జరిగే జీవనానికి భంగం కలిగించని నాకు చాలా విచారంగావుంది. ఐనా, తమకేమీ, మహారాజులు! ఇదివరకు సంపాదించిన దాంతోనే జీవనం చేస్తారు.

పాప : — నాకు ఏలినాటి శనివుందని జ్యోతిష్కులు చెబుతువచ్చారు. ఇదీ దానిఫలం. మొన్న మళ్ళీ నేను జాతకం చూపిస్తే నీకు యేడాదిలో దశనవ్వం వస్తుందని చెప్పాడు. అదంతా దాఖలా యిస్తూఉంది! ఉండండి. అడుగో! మా అబ్బాయి స్కూలునుంచి వస్తున్నాడు. వాడు శకునాలూ, గికునాలూ లక్ష్యంచేయక బయలు దేరాల్సిందని నాతో చెడపోరాడు.

(సుబ్బారావు ప్రవేశం.)

కామ : — చిన్నవాడికి యీసంగతులన్నీ ఏంటెలసందీ? అందులోను యిస్కూళ్ళల్లో చదువుకునే వాళ్ళకు దేవుడూ, దయ్యం; వారం, వస్తం, బొత్తిగా ఏమీ అబ్బిరేలేదండీ! సంసారం మీదబడితే అప్పుడు అన్నీ తెలుస్తాయి.

సుబ్బా : — ఇక మామీద ఎన్ని సంసారాలు వడ్డా యిప్పుడు తెలిసిందనికంటే యీ విషయంలో యెక్కువగా తెలియనక్కరలేదు.

పాప : — కుర్రాడు. వాడితో ఏమిటిగాని, ముందు చేయాల్సిన పనేమిటో బాగా ఆలోచించి వెలవియ్యండి.

కామ : — ఏముందీ : శని చాలదుగనుక నవగ్రహ జపంచేయించి బ్రాహ్మలచే గ్రహశాంతి చేయించడం వకటి. అందునిమిత్తమే దశవిధ దానాలూ హోమాలూ, చేయించడం రెండవవని. అటుకర్వాక మీశక్తికొద్దీ రెండువందలమందికో, మూడువందలమందికో సద్రాహ్మలకి సంకర్షణచేసి ఏదో మీకు తోచినంత పంభావన యివ్వచ్చు!

సుబ్బా : — వద్దు నాన్నగారూ! మీరిక యిలాంటి పాడు ఖర్చులేమీ పెట్టుకోకండి. బ్రాహ్మలు ఎలాగైనా మీచేత పది డబ్బులు ఖర్చుపెట్టించి దిట్టంగా భోజనాలుచేసి దక్షిణలు పుచ్చుకొని ఎలాగైనా తాము బాగుపడేటందుకు చూస్తారు. నామాటలువిని మీరు జపాలూ, తపాలూ కట్టివేయండి. దొర అనుగ్రహం సంపాదించడానికి గట్టి ప్రయత్నం చెయ్యండి. మీరు లంబాలు తీసుకుంటున్నారని దొర వివడంచేత యిల్లాచేసి వుంటాడు. ఇక్కడ దొరకు అనుగ్రహం రాకపోతే యీ బ్రాహ్మలకు పెట్టే సొమ్ము పెట్టి చెన్నాపట్నం వెళ్లి అప్పీలుచేసుకుంటే తప్పకుండా కార్యం గట్టెక్కుతుంది. ఈవారాలూ, వర్షాలూ చాడప్రచుండామాని, నేను మొత్తుకున్న ప్రకారం విదియనాడే బయలుదేరినట్లయితే యీ చిక్కులన్నీ దాపురించేవికావు. నీ ఉద్యోగం పూడేదీకాదు.

పాప : — అలాఅనటం తప్పురా అబ్బాయి. జ్యోతిషం బొత్తిగా కొద్దెయ్యకూడదు. మన సొమ్ము కొంత బ్రాహ్మలవొళ్ళో వదిలేనేగాని మనం యేం అపీలుచేసినా లాభముం

దదు. నవగ్రహాల జవంతోబాటు యివ్వకనుంచి సూర్యవమస్కారాలుకూడా చేయిద్దామా ?

కామ :—సావయ్య వంతులవారు కేవలమూ బ్రహ్మణ్యులు. వారికి తెలియనిదేముంది? బ్రాహ్మల కెంతయిస్తే భగవంతుడంత సంతోషిస్తాడు. భగవంతుడు సంతోషిస్తే సమస్త కార్యాలకూ విజయం కలుగుతుంది: అబ్బాయ్! నీవింకా బొడ్డాడని పిల్ల వాడివి. నీకింకా మంచిచెడ్డా తెలియదు, పూరుకో!

సుబ్బా :—మీకన్నీ మహాతెలుసు! ఇదివరకు బ్రాహ్మలకు పెరుమావచ్చిన ఫలం నేటికి యిల్లా కనపడిందికదా! (తండ్రితో) నేను చెబితే వింటారుగనకనా? చెయ్యండి. మీయిష్టం వచ్చినట్టు చెయ్యండి! ఎప్పటికైనా విజయం తెలుసుకోలేకపోతారా? (అంటూ వెళ్ళిపోతాడు)

— తెర —

శి శు పోషణము

(రామూరి రామయ్య వంతులుగారు, భార్య కనకమ్మ పోషిస్తున్నారు)

రామయ్య :—ఓనీ పొదురుండా ! వీకేంచేటుకాలం వచ్చిందే ? నిల్లవాణ్ణి అల్లా కొట్టి యేడ్చిస్తున్నావ్ ?

కనకమ్మ :—మీక స్త్రమనం నన్నాడిపోసుకోవడంతో శిశువోతోంది. అల్లరిచేస్తే నిల్లవాణ్ణి కాస్త ఆ అని అదమాయించడానికి వల్లకాదు. ఏమైనా అంటే పెద్దపురిలాగ మీద పడతారు. నేనన్నీటికి దవడలు దగ్గరగా నొక్కుకొని నగం చచ్చి పడివుంటాను. నేను లోకంలోవాళ్ళ పెళ్ళారవంబించిన్ని బతే మీరు నన్ను ఒక్క విమిషం బతక నియ్యకపోదురు :

రామ :—నిల్లవాడు విజంగా అల్లరి చేసినప్పుడు యేమైనా శిక్షచేస్తే నేనుమాత్రం ఎందు కంటాను ? ఇప్పుడు వాడేంసేరం చేశాడు చెప్పు ? చెప్పచెప్పన బదులేచ్చా అంటు కునేటట్లు వాడి వీపుమీద అలా చరచావు. వాడుచేసిన తప్పిదం ' అమ్మ తం మీద నీళ్ళుపోసిందని చెప్పడమేనా ? మరేమైనా ఉందా ?

కన :—అదిచాలదా ? ఇంకా ఏం తప్పిదంకావాలి ? అదవాళ్ళకు మొగవాళ్ళతో చెప్ప కూడని రహస్యాలు ఎన్నయినా వుంటాయి. వేరెవరు చెబవలేదు : ఇప్పుణ్ణుంచి గడుగ్గాయతనం నేర్చుకొని రహస్యాలన్నీ యల్లా చెబుతూఉంటే, ముందు వీడేం అక్కరకువస్తాడు : మీకు నామీద కోపంరావడానికి పూరికే అమ్మ తంమీద దమ్మిళ్ళు పోసిందని చెప్పటమేనా ? ఎందుకుపోశానో ఏమైనా చెప్పాడు :

రామ :—ఎందుకుపోశానో ఇప్పుడు నువ్వు చెబుదా : విని సంతోషిస్తాను :

కన :—నా మాటంటే మీకు వేళాకోళాలూ, పెక్కిరింకలూనూ : వాళ్ళచేనే అల్లరిపనులు కనబడవు. నేనేమైనా అంటే నానోరు అందరికీ వినబడుతుంది. వాడు పనిగట్టు కొనివెళ్ళి ట్రాక్టోరానీదాని కొడుకును ముట్టుకున్నాడు. తలనిండా నీళ్ళుపోయి కుండా బ్రాహ్మణులన్న ఎత్తినతర్వాత వాణ్ని కూడ్రకూడు ఎల్లా తినవివ్వనూ ? అదికాకుండా వాడు అమట్టుగావచ్చి పరుపు మంచం ముట్టుకొని బట్టలన్నీ మ్రోగి పడేస్తే అపన్నీతడిసి ఆరెయ్యలేక చావాలి. పాతాళలోకంలో వున్నాయి : నూతిలో

నుంచి చాచెనునీళ్ళు పైకి వెకిలివచ్చేవరకు పేగులు తెగిపోతై. అడవాళ్ళకుండే కష్టాలు మగవాళ్ళకేం తెలుస్తాయా :

రామ : —నీకు ఎన్నివిధాల బోధించినా చాడస్తం ఆపగింజంతైనా వదలేదు. చిన్నపిల్లవాడు భూద్రుణ్ణి ముట్టుకుంటే గుండ్రో బట్టలన్నీ కడిపి ఆరియ్యాలా? నీవు రోజుకు మూడుసార్లు తడుపుతూవుంటావు గనుకనే చీకిపోయి బట్టలన్నీ మూర్తాళ్ళకే మళ్ళీ వినిగిపోతూవుంటాయి. ఈ యింటికి జేష్టాదేవిలా పోగైనావు.

కన : —మీరు పెయ్యనండి, లక్ష అనండి ! మీకుమల్లే మైలకూడు నానోటికిపోదు. మీరు చిన్నప్పటినుంచీ మాలబళ్ళల్లో చదువుకుని కిరస్తానీవాళ్ళతో సావాసం చేస్తున్నారు గనక, మైలా మడి ఆచారం వ్యవహారం అక్కర్లేకండా అడ్డమైనవాళ్ళను ముట్టుకున్న బట్టలతో వచ్చి మైలకూరుతినడం మీకు అలవాటయింది. అటువంటి యెంగిలిమెతుకులు నాకు లోపలికిపోవు. అంచేతనే నేను మీ విస్త్ర్తో కూర్చోక వేరే విస్తరివేసుకొని తిని యెంగిలి విస్తరి తీసేసి తలనిండా స్నానంచేస్తా.

రామ : —నీవు ఎన్ని స్నానాలన్నాచెయ్యి : మూడేళ్ళకుర్రవాణ్ణి రోజూ చన్నీళ్ళల్లో మూడేసి స్నానాలు చేయిస్తూఉంటే వాడికి రొంపపట్టి ముసముసలాడుతూవున్నాడు. చలివేస్తూంది. వాడివంటికి చొక్కాతొడగమంటే తొడగక ఎప్పుడూ మోడులాగా వుంచుతావు.

కన : —వాడికి వదేళ్ళు వైనపడ్డాయి గనకనా. చొక్కా వొంటిమీద వుంచడం? చంటిపిల్లవాడూ. నన్ను గడియగడియకూ ముట్టుకొనేవాడికి చొక్కాఎల్లా తొడగనూ? నన్ను పూరికే రవ్వపెట్టడమేగాని మీకు నుంచీ చెడ్డా తెలియదు. వాడు ఏమిష నిమిషానికి నన్ను వచ్చి తాకుతూవుంటే మడిగట్టుకుని వంటచేసేదాన్ని నేను ఎన్ని స్నానాలు చెయ్యను? నేను స్నానమంటే రుడియనుగాని నూతులో నీళ్లు తోడటమంటే భయపడతాను. తిన్నగా తిరుగుతూ ఉన్నంతముట్టుకేగాని నాకు రోగంవస్తే నన్ను చూచేవాళ్ళెవరూ? నేను యెంతచదువుకోనిదాన్ని అయినా తెలియక అడుగుతానుగాని. ఎక్కడైనా స్నానాలు చేస్తేనూ, తడిబట్టలు కట్టుకుంటేనూ రోగా రాస్తాయండి? అవి రావల్సిన యోగముండి ఎల్లాగో వస్తాయిగాని !

రామ : —చాల్లే, యీపాటికి పూరుకో! నీకు పిల్లల్ని పెంచడం యెంతమాత్రం తెలియదు కదా! అడమరచి నిద్రాపోతాడని పిల్లవాడికి వల్లలకుపోసే వేడినీళ్ళుపోస్తావు. వర్షంపే వినవు! అంచేత వాడికి వర్షంతా గజ్జీ, చిడుమూ పట్టుకొంది. అది గాకుండా ఎక్కడిచో మురికివి తాళబట్టలు తెచ్చి పక్కవేసి నులకమంచంమీద పిల్లవాణ్ణి పడుకోబెడతావు. ఆ మంచానికితోడు దానికింద కుంపటికూడపెట్టి పొగ

పెట్టడంచేత కిందకి జేర్చాడు తూపున్న నులకచేరులు అంటుకొని పిల్లవాడి కాలుకాలి పుండు యిప్పటికీ తిన్నగా చూసలేదు.

కన :—వాడి కాలుకాలడంగూడా నాకప్పేనా ? దైవంచేసిందానికి నేనేంచేసేది? పిల్లవాడైన తర్వాత కాలాకాలక, చెయ్యాకాలక యెలావుంటుంది? పిల్లవాడికి వేడి సిక్కు పొయ్యడంచేత గజ్జి పడుతుంటాడు. ఈ విరుద్ధం యెక్కడైనావు? ఇంకా అందరికంటే నేను చాలానయం! మొన్న సుబ్బిమ్మగారిండ్లో యేడాది కుర్రవాడికి సిక్కుపొయ్యడమంటే సావంటివాన్ని చెంబుపట్టుకోలేకపోయానా. ఆడవనికి, మొగవనికి మీరన్నింటికీ మధ్య అర్థంవచ్చి పిల్లవాణ్ణి చెడగొట్టున్నారు. పిల్లవాళ్ళకు అన్నం, పిళ్ళే ఇంక! ఎన్నిమాట్లు అన్నంపెడితే అంతమంచిది. 'ఆడవాని చేతి అర్థం, మగవాడిచేతి బిడ్డా నిలవదని చెప్పిన శాస్త్రకారుడు వెర్రివాడా? ఇక పక్కలో ఉప్పుపోనేవాళ్ళకు మురికిబట్టలూ, పీలికలూ గాకపోతే పుతికిన తెల్ల మడతలు పక్కేనుకుంటారా?

రామ :—అన్నమంటే జ్ఞాపకమొచ్చింది. వాడికి రోజూ కూరి కూరి యేడుస్తూవుండగా నోటికి మిరపకాయలాసి యెక్కువ అన్నంపెర్తావు. అంచేత వాడికి పూదరపొట్ట పెరిగింది.

కన :—నేను అన్నం యెక్కువ పెట్టడంచేత పూదరపొట్టకాలేదు! మీరు జాతివైద్యంవమ్మి ప్రతిరోజూ ఉగ్గు పెట్టనియ్యకపోవడంచేతను, చిన్నప్పటినుంచీ అన్నం పెట్టనియ్యక పాలుపోయించడంచేతనూ యీ పూదరపొట్ట వచ్చింది. మీరు జోక్యం కలుగజేసుకోక పిల్లవాణ్ణి నేను పెంచినట్టల్లా పెంచనిస్తే యీ గజ్జి, పూదరపొట్టా యేమైనా వుండునా?

రామ :—నువ్వు పిల్లల్ని పెంచడం మహాబాగావుంది, మన నొకరివాడి చేతికిచ్చి సాయం కాలం గాలిలో తిప్పడానికి వంపమంటే వంపపు. నాన్నతో వున్నది లేదని చెప్పమనీ, లేనిది వున్నదని చెప్పమనీ అబద్ధాలు నేర్చుకున్నావు. బూదివాడు వస్తాడనీ ఎత్తుకుపోతాడనీ చెడరించడంచేత భయపడి వాడు నిద్రాకోకూడా ఉలికులికిపడుతూ వున్నాడు. ఉగ్గుతోనే పీరికితవం రంగరించి ఇలాపోస్తే పెద్దయితర్వాత దైర్య సాహసాలు ఎట్లా అలవడుతాయి? వాడు తిడితే పూరికే సంతోషిస్తావా! ఇక దీపాన్ని జేజే అని రజ్జుంపెట్టిస్తూ ఉండటంచేత మొన్న వాడు నిష్కారణంగా చేతులు తెగ కాల్చుకున్నాడు. నేరం చేసినప్పుడూ, చేయనప్పుడూ కూడా బాప్ని పూరికే కొట్టి తిడతావు. చూడు! నారాయణావు పంతులుగారి ధార్య యెలా పిల్లను నిక్షేపంలా పెంచుతోందో!

కన :—ఆవిడపేరు నాదగ్గిర చెప్పకండి! నాకు తలకాయనొప్పి వేస్తుంది. పండువంట్లో కుర్రాణ్ణి గాలిలో తిప్పకమ్మా దిట్టి తగుస్తుంది, పిట్టలు పారుతాయి, అనిచెబితే నామాట లక్ష్యం చేసిందికాదు. తర్వాత అనుభవించేటప్పుడు తెలుస్తుంది. పిట్ట వాడు అప్పటినుంచి ఒక్కమోస్తరుగా చట్టినవట్టు విడవకండా ఏడుస్తూవున్నాడు. మీరు ఒక్కవర్యాయం ఎత్తుకొని వెళ్ళి సమదాయించండి. నేను లోపల పనిచేస్తూ కోవడానికి వెళ్తాను. (అని వెళ్ళుచున్నది)

— తెర —

సంపూర్ణము

